

VANGLATÖÖ TAKTIKA

Teenistus tugevdatud
järelvalve tingimustes

ANDRES PÕDRA

SISUKORD

1. EELLUGU	3
1.1. Vahejuhtum	4
1.2. Finaal	6
1.3. Vahekokkuvõte	7
2. TUGEVDATUD VALVEREŽIIM VÕI TUGEVDATUD JÄRELEVALVE AEG – MIS SEE ON?	8
3. PLANEERITAVA TUGEVDATUD JÄRELEVALVE AJA OTSTARBEKUSE HINDAMINE	9
3.1. Muud sündmused riigis	10
3.2. Ka kinni peetav isik planeerib.....	10
4. PLANEERITAV TUGEVDATUD JÄRELEVALVE AEG VÕI TEENISTUSLIKU VALMISOLEKU PARANDAMINE?	11
4.1. Hõivatus	12
5. TEGEVUSED TUGEVDATUD JÄRELEVALVE AJA ETTEVALMISTAMISEL	12
6. AMETNIK ERAKORRALISE SÜNDMUSE TEKITAJANA	13
7. AJUTISE TUGEVDATUD JÄRELEVALVE AJA MÄÄRAMINE	15
8. ILMASTIKUNÄHTUSTEST TINGITUD ERAKORRALISED OLUKORRAD	16
8.1. Tihe udu	16
8.2. Tihe lumesadu	17
8.3. Paduvihm.....	17
8.4. Eriliselt külm ilm.....	18
8.5. Eriliselt palav ilm	18
8.6. Äike ja torm	19
9. ERAKORRALISTE SÜNDMUSTE SIMULATSIOONID JA ÕPPUSED	20
KOKKUVÕTE	21

© Autoriõigused Andres Põdra ja Sisekaitseakadeemia, 2007

*Rumalad õpivad oma vigadest harva,
targad mehed õpivad teiste vigadest,
kuid kõige õnnelikumad on need,
kes õpivad tänu teiste raskustele olema ettevaatlik.*

Benjamin Franklin, 1757

1. EELLUGU

Hea lugeja, esmalt jutustan ma Teile ühe loo.

Murru Vanglas oli juba mitmendat päeva „*teenistus tugevdatud järelevalve tingimustel*“. Alates reede lõunast suleti ja pitseeriti kõik vangla töökojad, kool ja kutsekool. Kinnipeetavate töö- ja õppeaeg oli selleks päevaks lühendatud.

Erinevatest ametnikest moodustatud komisjonid käisid ja kontrollisid kõiki tööstusobjekte vanglas ja koostasid hulga kontrolltulemuste akte. Vangla korrapidaja töölauale olid ilmunud uued ja täiendatud nimekirjad põgenemise-, kallaletungi-, narko- ja alkoholi tarbimisele kalduvatest kinnipeetavatest, keda kõiki tuli nüüd tavapärastest sagedamini kontrollida. Samuti nimekirjad kinnipeetavate elukambritest, milles tuli täiendavalt korraldada pistelisi läbiotsimisi ja sagedamini hindama kambri tehnilist seisukorda. Mida sealt veel leida või läbiotsimisel ära võtta?

Kinnipeetavad olid eelnevate nädalatega täiesti „ära kurnatud“. Paari eelneva nädala jooksul nimelt ei möödunud vist päevagi, kui vanglas poleks korraldatud suurejoonelisi läbiotsimisüritusi. Mõnel päeval otsiti läbi ühte ja sama objekti mitmel korral. Eelneva päeva korrapidamistoimkond jäeti jälle ületundideks tööle ja suunati lisaks uue, teenistusse saabunud toimkonnaga läbiotsimistele.

Koos päevase toimkonna, osakondade peaspetsialistide ja – juhatajatega korraldatud läbiotsimistel viidi eluosakondadest ära kõik, mis vangidele vähegi keelatud või üleliigne oli. Kinnipeetavaid sunniti andma oma isiklikke asju ja üleliigseid riideid ajutiselt lattu – nõudeks oli, et kinnipeetavate kambri võis olla ainult minimaalne kogus isiklikke asju, näiteks kinnipeetavate voodite alused ja aknalauad pidid kõik tühjad olema, ühiselamute koridorides ei tohtinud vedeleda jalatseid, üleriideid jne.

Juba paar nädalat enne „*tugevdatud järelevalve aega*“ oli vanglast ümber paigutatud mitmed nn. negatiivselt meelestatud arvamuslimid, mõni neist olid saadetud „korralisele ravile“ Vanglate Keskhai glasse, mõni oli suunatud Keskvanglasse karantiinirežiimile. Vanglasse alles jäänud, kaasvangide seas teatavat autoriteeti omavaid kinnipeetavaid kutsuti mitmeid päevi ja kordi järjest vangla julgeoleku- või järelevalve osakonna spetsialistide ja juhatajate, vangla juhtkonna individuaalvestlustele, kusjuures nii mõnegi vestluse järgselt paigutati neid distsiplinaarkaristuse järgselt kartserisse või lukustatud kambrisse.

Vangla korrapidaja tööruumi toodi uusi tulekustuteid ja erivahendeid; raadiojaamade jaoks anti uued akumulaatorid; toodi uued taskulambid ja hulk patareisid. Kellel soovi oli, see sai isegi uued talvesaapad või vormijope. Teenistusse saabunud vanglaametnikele tehti hommikuti põhjalikumaid instruktaaze ja korraliti üle, millistel objektidel tuleks töösse suhtuda erilise tähelepanelikkuse ja vastutustundega. Instruktaaze viis reeglina läbi järelevalveosakonna juhataja või vangla direktori asetäitja isiklikult.

Hommikul teenistusse asuvaid sise- ja välisvalveametnikke kontrolliti pisteliselt alkomeetriga ja neid läbi otsides. Juhtkond tegi varasemast sagedamini etteheiteid vormiriietuse nõuete täitmise osas – nii mõnelegi soovitati käia juuksuris, sagedamini habet ajada või viigipükse triikida.

Väljaspool vanglat – vangla polügoonil toimusid mitu päeva järjest õppelaskmised; korraldati erinevaid ametnike õppekogunemisi ja täisrelvastuses rivistusid. Käivitati välisvalve vahtkondade diiselgeneraatoreid; vangla soomustransportööre, tuletõrjeautot ja muud eritehnikat harjutati vanglasse sisse sõitma ja strateegilisi positsioone võtma. See oli jõudemonstratsioon tugevdatud järelevalve ajaks ettevalmistusel. Saabumas oli Eesti Vabariigi Iseseisvuspäev.

1.1. Vahejuhtum

23.02.1997 oli pühapäev, veel aastaid tagasi tähistati sel päeval Nõukogude Armeed- ja Sõjalaevastiku aastapäeva.

Murru Vanglas oli sel päeval kõik hästi vaikne ja rahulik. Vangla päevakavas oli vaid paarile eluosakonnale ette nähtud dušši ja spordisaali kasutamine. Isegi tavapärase korrapidamistoimkond oleks selle paari toiminguga suurepäraselt toime tulnud, kuid just nendeks päevadeks oli ametnike tööle määratud palju: lisajõududeks olid mõned kontaktisikud, peaspetsialist julgeolekuosakonnast ja ka keegi vangla juhtkonnast, kes kõik olid kinnipeetavate sööklasse, sauna, spordisaali saatmisel ja loendusrivistustel vangla korrapidajale ja toimkonnale reaalseks abiks.

Nii veereski tööpäev ilma ühegi vahejuhtumita rahulikult õhtusse.

Vangla korrapidaja oli just paar tundi varem puhkama heitnud, teda asendas peavalvekeskuses korrapidaja abi. Olid alanud Eesti Vabariigi sünniaastapäeva esimesed tunnid.

Õövaikuse katkestasid järsku valjud lasud. Automaadivalangud kõlasid üle Rummu asula, lähemal viibijatele kostusid lasud kõrvulukustavalt.

Kõige selle peale ärkas loomulikult vangla korrapidaja ehmunult – juba oligi akna tagant kosta raskete saabaste jooksuklobinat ja teenistuskooerte ärevat haukumist. Korrapidaja abi tormas puhkeruumi ja teatas ärritunult, et mingi häire on.

Mis toimub? Kas õppehäire? Kas tõesti põgenemine või hoopis põgenemisekatse? Selge on see, et midagi on toimumas. Ja lasud ei lõppenud ega lõppenud.

Kõik telefonid korrapidaja tööruumis hakkavad järsku helisema, nii vangla siseliini kaks telefoni, kui ka linnaliin – eks lasud äratasid ka Rummu asulas elavad vanglaametnikud. Korrapidaja tahaks ka ise teada, et miks tulistatakse, aga just kui sa jõuad toru hargile panna, et ise helistama hakata, keegi teine juba helistab sulle ja nõuab unise häälega informatsiooni. Raadiosaatjast kostab ähkimist, hingeldamist, koerte haukumist ja üksikuid sõnu, millest vaevu saab aru.

Lõpuks ometi saab korrapidaja ühenduse välisvalve operaatoriga: põgenemine!

Sisevalvetoimkond on jõudnud eluhoonete tagusele keelualale ja raporteerib, et täpselt 4. elubloki taga paistab sisemisel keelualal, põhipiirde ääres, lamav inimene. Aga tema juurde minna ei saa, sest kuulide rikošetist lendab kõikjale sädemed. Õnneks nüüd lasud lõppevad ja peagi teatab raadiosaatjaga välisvalvetoimkond, et ka väljaspool põhipiiret on kinni peetud inimene – ta on haavatud.

Kõlab küüniliselt, aga see teadmine on kergendav – keegi järelkult ei jõudnud põgeneda. Aga äkki oli neid rohkem?

Õnneks korrapidaja teab, mida sellistel juhtumitel esmalt teha. Ka varasemalt on ju olnud vanglast põgenemiskatseid ja tunnimees on teinud hoiatuslaske, kuid tavaliselt on sellised sündmused lõppenud teisiti. Sellist asja, et keegi ka perimeetril kinni oleks peetud, seda pole ammu olnud.

Nüüd tuleb organiseerida kiirelt loendusrivistus ja välja selgitada sellelt puudujad! Õnneks on öine aeg ja see on suhteliselt lihtne. Päeval tuleks aga kiirelt lõpetada kõik õppe – ja tööprotsessid, spordiüritused, vastuvõttud, saatmised jne. Samaaegselt tehakse ka loendusrivistust Murru Vanglaga külgnevas Rummu Vanglas, kuid seal on kõik kinnipeetavad kohal.

Ja juba saabubki vangla territooriumile direktor, väga nõudlik ja karmi olekuga mees. Mitte ei lähe ta oma kabinetti, nagu tavaliselt, vaid sammub otsejoones ja maruvihase korrapidaja tööruumi poole.

Nähes üleloenduseks jalutushoovidesse rivistunud kinnipeetavaid ta ilme leebub nähtavalt – järelkult toimitakse õieti. Küsimusi tuleb aga nagu küllusesarvest: kes põgenes; kus põgeneti; kas põgenejate kambrites on juba läbiotsimine tehtud ja nende isiklikud asjad hoiule võetud; kas sündmuskohal on tagatud puutumatus ja kas valve sündmuskohal on tagatud; kas Vanglate Ameti korrapidajat on informeeritud; kas arvestusametnikud on tööle kutsutud, et põgenike isiklikud toimikud kätte saada; kas haavata saanu vajab hospitaliseerimist; kas esmaabi osutatakse; kus põgeneda kavatsenud hetkel on; miks ja kuidas osutus see võimalikuks, et kinnipeetavad eluosakonnast üleüldse väljuda said?

Mõnele küsimusele korrapidaja isegi oskab vastata, enamikule mitte. Ühte põgenikku tuuakse parasjagu korrapidaja juurde, teine põgenik sai teiselpool põhipiiret haavata, aga kus ta on ja mis seisukorras, seda ei tea! Samal hetkel saabubki teade, et põgenik on kergelt haavatud ja püssikuul on läbistanud ta keha umbes

abaluu piirkonnast. Kinnipeetav suutvat ise kõndida, aga võib kahtlustada kergest kopsuvigastust. Meditsiinitalitus otsustas ta erietapiga igaks juhuks saata Tallinnasse ravile.

Samas saabub ka kolmanda eluosakonna valvur ja kannab ette, et tema eluosakonnas puudub loendusrivistuselt kaks kinnipeetavat – Tarmo ja Andrus. Õnneks kõik klapib, sest perimeetril on ju samuti kinni peetud kaks vangi. Teistest eluosakondadest saavad teated, et kõik kinnipeetavad on kohal. Järelikult rohkem puudu pole kedagi, võiks lugeda ju loendusrivistuse lõppenuks, aga ei – vangla direktor tahab rivis seisvatele vangidele midagi enne näidata.

Juba talutataksegi vangla korrapidaja ruumi, koerte kurja haukumise ja mitme vanglaametniku saatel käeraudades Tarmo. Andrus viidi paraku meditsiinosakonda plaasterdamisele. Loendusrivistust läbib sõnasahin – kõik on nüüd vilksamisi näinud, et põgenik tabati. See oli järjekordne jõudemonstratsioon.

Tarmo oli üleni valgesse riietunud – kapuuts, valgest voodilinast iseõmmeldud maskeerumisülikond, valged jalatsid. Ehmatuses ka ise näost kahvatu.

Südmuskohalt leiti kaks latti suitsuvorsti, kaks nooriga ühendatud valget väikest ankrukonksu nn. „kassid“, näpistangid ja väidetavalt sini-must-valge rahvuslipp. Kõik on sõnatud. Tarmo viiakse edasi julgeolekuosakonda, ülekuulamisele.

Nüüd on aeg organiseerida ja läbi viia vajalikud toimingud: vaja on ette helistada Vanglate Keskhaiglasse; organiseerida vangla transport haavatu transportimiseks; täita erakorraline saateleht ja lisada sinna kinnipeetava arvestuskaart; komplekteerida saatemeeskond; teostada põgenike isiklike asjade hoiulevõtt; tagada järelevalve kambris, mille aknast põgenejad eluosakonnast keelualale väljusid.

Õnneks saabub teenistusse unine arvestusosakonna spetsialist ja koostab korrapärase saatekirja Vanglate Keskhaiglasse ravile suunamiseks, haavatu saadetakse siiski koos isikliku toimekuga, mitte enam arvestuskaardiga.

Varsti on oodata Vanglate Ameti „eridelegatsiooni“ ja operatiivgruppi – on ju siiski tegemist esmakordse juhtumiga taasiseseisvunud Eesti vanglates, kui kinnipeetava põgenemine nurjatakse tulirelva kasutamise abil ja veel viisil, et põgenik haavata saab!

Kuidas siis juhtus, et kinnipeetavad jõudsid nii kaugemale? Miks ei hakanud tööle signalisatsioon enne põhipiiret?

Tegelikult signalisatsioonisüsteem PION rakendus hästi ja sellest ka välisvalve operaator vangla korrapidaja ruumi kell 04.20 teatas. Kõigi teenistuskorralduslike reeglite kohaselt oleks valvesignalisatsiooni häire korral pidanud valves olev korrapidaja abi saatma südmuskoha kontrolliks sisevalve toimkonna patrulli, kuid seda ei tehtud.

Signalisatsioonisüsteem PION on kohati kapriisne – teeb häiret keelualale liikunud kassi peale, andurile lennanud suurema linnu peale, tugevama lumesaju korral jne.

Inimene on ratsionaalselt mõtlej, ja sellelgi korral otsustas korrapidaja abi hoopis helistada välisvalve meeskonnale ja paluda tunnimeestel oma silmaga veenduda häire põhjuses, sest signalisatsiooni rakendamise korral peavad nad nagunii seda tegema.

Tunnimehed 5. ja 6. valvepostil ei näinud mitte midagi eriskummalist või ohtlikku – tuul keerutas lumisel keelualal vaid paari ajalehe lehte ja kilekotti.

Välisvalve toimkond ja korrapidaja abi eeldasid, et ju siis see tuules lendlev praht tekitaski signalisatsioonisüsteemis häire ja iga valehäire pärast, eriti sellisel kellaajal, pole küll mõtet raskesti ligipääsetavale keelualale „tühjalt“ joosta. Sellise otsuse langetamine oli korrapidaja abi saatuslik viga. Kui aus olla, siis ka vangla korrapidaja oleks tõenäoliselt samamoodi mõelnud ja talitanud.

Probleemid signalisatsiooniga siiski jätkusid: põgenevad kinnipeetavad olid selleks ajaks läbi lõiganud signalisatsioonisüsteemi PION kaablid, mistõttu selle töörežiimi ei saanud taaskäivitada.

Kui mõne minuti pärast, kell 04.23 rakendus ka teine valvesignalisatsioon – antenniseade TESS, siis oli välisvalve operaatorile ja vahtkonnaülemale selge – selline kombinatsioon tähendab vaid põgenemist!

Sel juhul on kiiresti vaja südmuskohale saata valvetoimkonna ärkvel olev reservvahetus, samas äratada ja relvastada ka puhkav vahetus, teavitada sisevalvetoimkonda.

Kuid oli juba hilja – kõlasid esimesed lasud, sest 5. ja 6. vahitorni tunnimehed olid märganud valget inimkogu ronimas üle põhipiirde. Kumb tunnimees teda tulistas ja talle kogemata pihta sai, seda ei tea siiani mitte keegi. Või oli see hoopis keegi südmuskohale jõudnud reservist, see polegi enam oluline.

Hommi kuivalgeks jõudis Murru Vanglasse asjaoludega täpsemalt tutvuma ka Vanglate Ameti peadirektor isiklikult. Hirnu kõrge aukandja ees polnud, sest peadirektor oli oma küsimustega igati rahulik ja asjalik. Läks ise põgenemiskohta vaatama, küsis veel midagi ametnikelt ja suundus rahulolevana vangla direktori kabinetti, arvatavasti teed jooma.

Kõik teised, rohkemal või vähemal määral öiste sündmustega seotud ametnikud, pidid aga pikki seletuskirju kirjutama oma tegevustest või tegemata jätmistest.

Loomulikult alustatigi juhtunu asjus kohe distsiplinaarmenetlust, teenistuses olnud ja põgenemisega kaudseltki seotud kinnipeetavate ja vanglaametnike tegevuse või tegevusetuse asjaolude väljaselgitamiseks.

Mõne nädala jooksul said distsiplinaarkorras karistada pea kümme vanglaametnikku, alates korrapidajast ja lõpetades osakonna juhatajatega. Korrapidaja ja tema abi tõendatud tegevusetuseks oli selgelt asjaolu, et pärast esmast signalisatsiooni PION rakendumist ei saadetud sisevalvetoimkonnast kedagi sündmuskohta kontrollima. Teised „ülemused“ said karistada peamiselt operatiivolukorra kehva tundmise eest või ebapiisava läbiotsimistöö eest. Kahte tunnimeest, kes põgenemise peatasid, ergutati distsiplinaarkorras rahalise preemia andmisega. Elublokkide akende ette otsustati paigaldada trellid.

Distsiplinaarmenetluse käigus selgitati samuti välja, et kinnipeetavad Tarmo ja Andrus olid paar nädalat enne planeeritud põgenemist ostnud vangla kaupluse vahendusel mitu suitsuvorsti, mille tükikesi nad loopisid üle vangla põhipiirde, alale kus valvas blokkpostil kuri teenistukoer. Sellisel moel kinnipeetavad lootsid teenistukoera harjutada vorsti ja „uute peremeeste“ lõhnaga, et põgenemisel nende tee ette jäävale teenistukoerale visata sedasama suitsuvorsti.

Samuti selgitati välja, et kinnipeetavad Andrus ja Tarmo olid enne planeeritud põgenemist visanud elublokkide tagusele keelualale kilekotte ja ajalehe lehti, et tuul neid kannaks perimeetrile. Kinnipeetavad olid õieti arvestanud, et valge lume taustal nähakse viletsas valguses pigem tuulega perimeetril lendlevat prahti, kui valgetes maskeerumisülirikondades põgenejaid.

Põgenemise päeva valik polnud kinnipeetavatele sugugi juhuslik. Nimelt olevat Tarmo ja Andrus otsustanud 24. veebruari esimeste tundide kasuks just seetõttu, et 23. veebruari õhtul võisid kinnipeetavate arvestuste kohaselt mitmed vangla juhtivametnikud ja spetsialistid (enamikus endised Nõukogude Liidu siseväelased) tähistada NL armee ja sõjalaevastiku aastapäeva ja 04.30 paiku võis neil olla tõenäoliselt kõige magusam uni.

Tähelepanelikul lugejal jäi silma seik, et ühel põgenejal olla kaasas olnud sündmuskohalt leitud Eesti riigilipp. Kas sini-must-valge võeti põgenemisele kaasa, kui õnne toov talisman, mis kaitseks püssikuuli või teenistukoera hammustuste eest?

Pigem ei, sest distsiplinaarmenetluse käigus selgitati muuseas ka välja, et esimeste automaadivalangute kõlades kihutas kummide vilinal Murru Vangla juurest Tallinna poole tume sõiduauto, milles eeldatavalt võisid oodata põgenejaid nende kamraadid. Oleks irooniline ette kujutada, et Eesti Vabariigi iseseisvuspäeva varahommikul kihutaks autoga vanglast eemale kaks põgenenud vangi, lehvitates autoaknast võidukalt riigilippu.

1.2. Finaal

Loo lõpetuseks sooviksin veel täpsustada mõnda asjaolu, mida distsiplinaarmenetluses ei käsitletud.

Nimelt oli vangla korrapidajal alati kombeks valikuliselt viibida täiendava kontrollijana ühe bloki kinnipeetavate loendusrivistustel ja pisteliselt kontrollida sööklas kinnipeetavatele toidu väljastamist. Samuti sai vangla korrapidaja õhtuseks üleloenduseks andmeid samal ja järgmisel päeval sünnipäeva tähistavatest kinnipeetavatest ning käis neid öörahu eel isiklikult kontrollimas.

Kinnipeetavatele pakutav toit riigipühäl ja sellele eelnevatel päevadel oli rikkalikum: tee oli näiteks asendatud kakaoga ja igauks sai täiendavalt õuna, mistõttu oli mõistlik toidu jagamist rangemalt kontrollida, et kõigile vangidele maiustusi ikka jätkuks.

Vangla korrapidajale jäi juba lõunasöögi ajal silma eelnenud vahejuhtumi peategelane Tarmo, kes kandis silmapaistvat, valge kapuutsiga dressipluusi. Kolmanda bloki õhtusel üleloendusel kandis Tarmo tumeda jope all ikka sedasama valge kapuutsiga dressipluusi.

Ka õõrahu eelsel kontrollkäigul sattus vangla korrapidaja juhuslikult kambrisse, kus elas hilisem põgeneja. Erinevalt teistest kinnipeetavatest, kes veel õõrahu eel kambris ringi sahmerdasid, lamas Tarmo juba voodis, teki alt paistmas vaid valges kapuutsis peanupp – ta väidetavalt mediteeris. Tarmo voodipäitsites olid palvehelmed ja usundlike sümbolitega joonistused, kinnipeetav ise podises arusaamatuid budistlikke mantraid.

Vangla korrapidaja justkui tunnetas, et miski teda häirib, kuid otsustas palvetajat mitte segada – oli ju Tarmo varemgi silma jäänud idamaiste kultuuride fanaatilise järgijana.

Siiani pole täpselt teada, kas Tarmol oli juba siis seljas, üleni valge maskeerumiskond või mitte.

Käesoleva õppematerjali koostamise tarbeks avanes autoril võimalus tutvuda vanglate arhiivis kinnipeetav Tarmo isikliku toimikuga. Autori üllatuseks selgus, et vaid kaks päeva enne Tarmo ja Andruse põgenemiskatset Murru Vanglast, teostati Tarmo eluruumis põhjalik läbiotsimine, mille käigus leiti hästi maskeeritud salapeidik – kambri seinast eemaldatav telliskivi ja selle tagune suurem avaus. Telliskivi ja seina vaheline vuugiosa oli maskeerimiseks täidetud pehme seebiga ja hambapastaga üle silutud. Peidik paraku oli tühi.

Sellise tasemega peidikuid leitakse reeglina valvurite poolt vaid julgeolekuosakonna ametnike vihjete ja jälitustegevuse abil. Seepärast tekkiski käesoleva õppematerjali autoril küsimus, et kas tõesti oli vanglale juba tugevdatud järelevalve aja eel laekunud operatiivinformatsioon võimalikust põgenemisest ja miks seda siis ei suudetud realiseerida?

1.3. Vahekokkuvõte

Kuidas siis osutus see võimalikuks, et nii põhjalikke ettevalmistusi tehes ei suudetud ennetada kahe vangli põgenemiskatset Murru Vanglast? Kahe nädala jooksul ometi tehti ju rida ettevalmistusi tugevdatud järelevalve aja korraldamiseks, mis kasu siis sellest kõigest oli?

Autor on seisukohal, et kasu „tugevdatud järelevalve ajast“ siiski oli suur. Võib ju tõdeda, et kahe vangli põgenemine vanglast siiski takistati ja põgenemisele järgnenud sündmustel suutis vangla tegutseda kiirelt, efektiivselt ja professionaalselt.

Õõsel alanud automaadivalangutele reageeriti väga operatiivselt – kolm täiendava töögraafikuga teenistusse kutsutud ametnikku jooksid koheselt vanglast välja, et võtta kontrolli alla piirkond, kust tõenäoliselt võiksid põgenevad vangid põhipiiret ja välist eelhoiatuspõuet ületada; täiendavalt teenistusse kutsutud ametnikud aitasid kiiresti korraldada kinnipeetavate loendusrivistust; osalesid sündmuskoha ülevaatusel, vajalikel läbiotsimistel ja võetustel. Esmased menetlustoimingud põgenemise sündmuskoha ülevaatusel ja põgenike ülekuulamiseks sooritati tõepoolest „kuumadel jälgedel“. Kinnipeetav Andruse ravile suunamine organiseeriti samuti kiirelt.

Peab tunnistama, et korrapidaja toimikond oma piiratud ressursiga ei oleks tõenäoliselt kinnipeetavate õõse põgenemise ja sellele järgnevate sündmuste organiseerimisel olnud sellisel määral efektiivne.

Kordamisküsimused:

1. Kirjelda läbiviidud toiminguid tugevdatud järelevalve aja ettevalmistamisel:
 - A – kinnipeetavate isikutega;
 - B – kinnipeetavate olmes;
 - C – vanglateenistujatega;
2. Kirjelda toiminguid, mida vangla korrapidaja pidi organiseerima põgenemise katse korral.
3. Arutlege teemal „jõudemonstratsioon vanglas“.
4. Millele ei pööratud piisavalt tähelepanu tugevdatud järelevalve aja ettevalmistamisel?
5. Too näiteid, kuidas olid põgenikud end ette valmistanud põgenemiseks ja millistele eeldustele nad põgenemisel tõenäoliselt võiksid tugineda?

2. TUGEVDATUD VALVEREŽIIM VÕI TUGEVDATUD JÄRELEVALVE AEG – MIS SEE ON?

Vangistusõiguse raames on küllaltki raske täpselt määratleda, mida tähendaks „*tugevdatud järelevalve aeg*“ – sellist otsest mõistet ei leidu Vangistusseaduses ega üheski vangistuskorraldust reguleerivas Justiitsministri määruses.

Ometigi on just seda sõnaühendit kuulnud enamik vanglateenistujaid, kuid käesoleva õppematerjali autor eeldab, et sellesse sügavamalt süübinuid on kahjuks tunduvalt vähem.

Mida siis võiks tähendada tugevdatud (järele)valve aeg, milleks ja millal see kehtestada, mida ja milliseid toiminguid see võiks hõlmata?

Esitatud küsimusele vangistusõigusest vastuseid otsides võib siiski leida ligilähedase sõnalise mõiste Justiitsministri 30.07.2006. a. määrusest nr 17 „Vangla saatemeeskonna ülesanded ja töökord“, mille § 9 sätestatakse, et *saateplaani esimeses osas esitatakse saateülesande täitmise erinõuded (marsruudi erisused, valve tugevdamise vajadus jms.).*

Sama määruse § 31 sätestab, et *erakorralise sündmuse alguses annab ülem või sündmuse avastanud saatemeeskonna liige käskluse «Häire!» ja ütleb, millega on tegemist. Käskluse alusel läheb saatemeeskond eri korralduseta üle tugevdatud valvele.*

Justiitsministri 01.04.2003. a. määruse nr 23 „Vangistuse ja eelvangistuse täideviimise üle järelevalve korraldamine“ §§ 14 ja 32 sätestavad muuseas, et toimkonna ettevalmistamisel vangla korrapidaja *võtab vajaduse korral tarvitusele abinõud valve tõhustamiseks ja puuduste kõrvaldamiseks ning teeb vajalikud parandused sisevalveplaani esimeses osas.*

Sarnaseid mõisteid, nagu: *järelevalve tugevdamine* ja *tugevdatud valverežiim* leiduvad vaid sõnaühenditena Justiitsministri 13.02.2006 käskkirjas nr 31 „Justiitsministeeriumi hädaolukorra lahendamise kava kinnitamine“ ja 09.05.2007 käskkirjas nr. 22 „Vanglate erakorralistest sündmustest ja hädaolukordadest teavitamise kord“.

Käesoleva õppematerjali autori arvates ei olegi niivõrd tähtis eelkirjeldatud mõiste sõnaline definitsioon.

Tähtis on teadvustada arusaama, et vanglatöös esineb olukordi, mil mingiks ajaliseks perioodiks või konkreetse sündmuse ajendil võiks osutada otstarbekaks tõhustada vangla turvataset ja suurendada vangla valmisolekut, et suutlikumalt reageerida erakorralise olukorra tekke ennetamisel või juba toimunud erakorralise sündmuse lahendamisel, vältides nii selle eskaleerumist.

Vanglatöö praktiline väljund on näidanud, et keskmiselt paar korda aastas kehtestatakse vangla direktori käskkirjaga periood, mida kutsutaksegi *tugevdatud järelevalve ajaks*. Vangla väheminformeeritud ametnikkond tavaliselt seostab seda perioodi vangidele rikkalikuma toidulaua ja valveajaga, kui tööle on miskipärast kaasatud rohkem vanglaametnikke, kellest sageli otsest kasu nad paraku ei tunnegi.

Tunduvalt sagedamini võib aga juhtuda, et vangla korrapidaja või mõni muu juhtivametnik annab näiteks mingil vangla objektil (sagedamini kartseris) valvurkonnale korralduse mingi kambri või kinnipeetava suhetes „tugevdada järelevalvet“, mõnikord isegi täpsustamata, mida selle all silmas peetakse.

Kas oleme kindlad, et vanglas kõik ikka teavad, mida teha, kui näiteks vanglas toimuva hädaolukorra või muu erakorralise sündmuse keskel saadakse korraldus „minna üle tugevdatud valverežiimile“?

3. PLANEERITAVA TUGEVDATUD JÄRELEVALVE AJA OTSTARBEKUSE HINDAMINE

Käesoleva õppematerjali mõistes on erakorraliseks sündmuseks vanglas ükskõik milline vahejuhtum, mis oma olemuselt väljub tavapärasest vanglatöö rutiinist ja tingib vanglateenistujatel vajaduse kasutusele võtta mitmeid meetmeid, et tekkinud ebatavalist olukorda leevendada ja tagasi pöörduda igapäevasesse vanglatöö rutiini, ehk saavutada vanglas olukorra normaliseerumine.

Pikaajaline vanglatöö kogemus, varasemad statistilised uuringud ja nende analüüs on näidanud, et riigipühade või muude tähtpäevade ajal suureneks vanglas märkimisväärselt risk erakorralise sündmuse tekkeks, kui vangla sellel perioodil ei tugevdaks turvataset. Erakorraline sündmus vanglas võib areneda kiirelt ja spontaanselt või pikema perioodi vältel, eriti kui erakorralisele sündmusele on näiteks senise puuduliku teenistuskorraldusega loodud soodsaid eeltingimusi.

Põhjustena, miks vanglas toimuvad kuriteod, võib välja tuua mitmeid asjaolusid ja tegemata jätmisi:

- puudulik järelvalve kinnipeetavate käitumise üle;
- puudused kinnipeetavate ja kambrite läbiotsimisel;
- mitte õigeaegne abinõude tarvituselevõtt, kui kinnipeetaval tekkivad konfliktid teiste kinnipeetavatega;
- vähene kontroll ja arvestus tööks vajalike instrumentide väljastamisel;
- mitte õigeaegse ravi või tähelepanu osutamata jätmine kinnipeetavatele, kellel on käitumishäired;
- puudulik vangla päevakorra täitmine.

(Massiliste) korratusteni vanglas võivad viia järgmised põhjused:

- vangla ülerahvastus ja sellest tingitud probleemid kinnipeetavate olmesfääris;
- vanglaasutuse ehituslik halb tase;
- kinnipeetavate ebapiisav hõivatus;
- vanglaametnike poolt kinnipeetavate inimväärlikust alandav ja ebaõiglane kohtlemine;
- kinnipeetavate õigusvastane või ebaproportsionaalne distsiplinaarkorras karistamine;
- erivahendite õigusvastane kasutamine kinnipeetavate suhtes;
- julgeolekumeetmete pealiskaudne täitmine, ebapiisav jälitustegevus kinnipeetavate seas;
- kinnipeetavate taotluste; märgukirjade (kaebuste) mitteõigeaegne käsitlemine.

Erakorraliste sündmuste riigipühade või muude tähtpäevade ajaline ja tekkepõhine loogika tuleneb suuresti asjaolust, et vanglateenistujate oskuslik reageerimine vanglatööd häirivale sündmusele võib olla pühade ajal oluliselt raskendatud või ebaefektiivsem seoses isikkoosseisu vähesusega.

Planeeritava tugevdatud järelvalve aja määramise vajaduse ja otstarbekuse hindamise kuldreeglis on: *mida pikemaajaliselt on vanglatööst eemal vanglateenistujad, kes valdavad paremini operatiivolukorda vanglas ja saaksid suutlikumalt sekkuda erakorralise sündmuse lahendamisesse, seda rohkem tuleks arvestada vajadusega sätestada vanglas tugevdatud järelvalve aeg.*

Käesoleva õppematerjali autorile on mitmed kinnipeetavad avameelselt rääkinud, et vanglas muutub nende jaoks sageli aja väärtus ja selle tähendus. Aeg olevat vangide jaoks kohati justkui seisev või liiguks oma rütmi. Aega saavat lisaks kellal mõõta vangla isolatsioonitingimustes mitte vaid tundide ja kalendripäevadega, aga ka üleloendus-, toitlustus-, ja jalutusaegade järgi.

On oluline mõista, et sellises igapäevases rütmis ja rutiinis muutuvad ka vanglateenistujate tööajad ja valvevahetused vangide harjumuste pärisosaks. Iga kõrvalekalle sellises rutiinis võib teoorias esile kutsuda vangide ärrituvust ja teatavaid käitumisanomaaliaid.

Kuna üldjuhul ei pea igapäevase töögraafikuga vanglateenistujad (kontaktsikud, julgeolekuosakonna spetsialistid, sotsiaaltöötajad, peaspetsialistid, osakondade juhid, juhtkond jt) puhkepäevadel ja riiklikel pühadel teenistuskohal viibima, siis Eestis tähistatavatest riigipühadest väärisksid tugevdatud järelvalve aja määramiseks eelkõige tähelepanu just sellised, mille kestvus ületab ühte ööpäeva, näiteks Jõulud ja aastavahetus ning Võidupüha ja Jaanipäev.

Olenevalt vangla operatiivolukorra pingelisusest võib ka näiteks kalendris reedesele või esmaspäevasele päevale jääv mõni muu riigipüha tingida vajaduse kehtestada vanglas tugevdatud järelevalve aeg. Teisalt, näiteks niigi puhkepäevadele langevate riigipühade ajal ei pruugi tekkida vanglas mingit vajadust järelevalvet tugevdada, eriti kui operatiivolukord on rahuldav.

Eesti vanglate lähiajaloo on rakendatud mitmeid tugevdatud järelevalve aja ettevalmistuse elemente ka näiteks vanglate suvepäevade, vanglaametnike jõulupeo või vangla võtmeisikute ühiskomandeeringu eel.

3.1. Muud sündmused riigis

Ohud erakorraliste sündmuste tekkeks suurenevad oluliselt perioodil, mil vanglateenistujate või kogu riigi jõustruktuuride tähelepanu on arvatavalt suunatud mõnele riiklikule suursündmusele.

Näiteks ühes Taani Kuningriigi maakonna vanglas toimus kinnipeetavate massiline põgenemine just ajal, kui Kopenhaagenis peeti jalgpalli MM raames tähtsat kohtumist ja riigi enamik politseijõudusid olid suunatud jalgpallimatši turvama.

Kinnipeetavad kaalutlesid, et sellistes tingimustes on riigi jõustruktuuridel raskendatud põgenejate operatiivne jälitamine ja vahetu sekkumine põgenemise ajal. Kinnipeetavate kuriteokaaslased ärandasid vangla lähedusest võimsa traktori ja kokkulepitud ajal rammisid sellega vangla põhipiiret, tekitades sellesse suure avause. Samal ajal viibisid vanglast põgenemist organiseerinud kinnipeetavad põhipiirde läheduses, pallimängu platsil.

Eestis on viimati olnud selliseks suursündmuseks, mil osaliselt tugevdati vanglaametnike teenistuslikku valmisolekut, näiteks USA presidendi visiit. Ka Eurovisiooni lauluvõistluse ajaks tugevdati vanglates osaliselt teenistuslikku valmisolekut ja riikliku sisejulgeoleku tagamiseks peatati kõik planeeritud kinnipeetavate lühiajalised väljasõidud.

3.2. Ka kinni peetav isik planeerib

Vangid teavad, et vanglateenistujatest võtmeisikud ja otsustusvõimelisemad ametnikud võivad puhkepäevadel olla teenistusse astunud toimkonna jaoks raskemini kättesaadavad, mistõttu mitmete taktikaliste otsuste vastu võtmisel võidakse viivitada või vastu võtta sootuks ebaefektiivseid otsuseid. Samuti oskavad vangid üldjuhul hästi tähele panna erinevate toimkondade teenistusvalmiduse ja -efektiivsuse nõrku või tugevaid külgi, mistõttu võidakse konstrueerida sagedamini erakorralisi sündmusi just sellise sisevalvetoimkonna teenistuse ajal.

Kirjeldatud tegevusloogika põhineb teadmisel, et ootamatult esilekutsutud või ootamatut tekkinud erakorraline sündmus on vanglateenistujate jaoks alati raskemini hallatav ja annaks kurjategijaile teatava strateegilise eelise või ülekaalu.

Sageli võivad kinni peetavad isikud konstrueerida erakorralisi sündmusi igavusest või sooviga saada tähelepanu ja endi jaoks paremaid konflikte lahendusi. Enamikel juhtudel kulmineerub tööpäeva jooksul vanglateenistujate ja vangide vaheline lahendamata konflikt vahetult normaalkoormusega ametnike tööpäeva lõpuks, justkui vihjates, et „*me ei luba Teil enne puhkama minna, kui probleem saab meie jaoks lahenduse*”.

Vanglateenistujatest võtmeisikud peaksidki seepärast silmas pidama, et vanglas arenenud mistahes tõsisem konflikt oleks mõistlik alati enne tööpäeva või -nädala lõppu ära lahendada. Äärmuslikul juhul võib kinni peetavat isikut probleemilahendamise edasilükkamisest informeerida ja saavutada sel viisil teatav „inimlik kokkulepe”. Probleemilahenduse ootel ja hoolimatult teadmatusse jäetud kinni peetav isik võib genereerida mitmeid erakorralisi sündmusi, mille efektiivne haldamine võib sageli olla toimkonnale raskendatav ja stressi tekitav.

Kordamisküsimused:

1. Tooge näiteid, milliste sündmuste korral võivad igapäevase töögraafikuga vanglateenistujad või vangla juhtkond olla korrapidajale raskemini kättesaadavad?
2. Tooge näiteid, millistel juhtumitel võib vanglas olla otstarbekas tõsta turvataset mingil objektil, mingi ajutise erakorralise sündmuse korral?

4. PLANEERITAV TUGEVDATUD JÄRELEVALVE AEG VÕI TEENISTUSLIKU VALMISOLEKU PARANDAMINE?

Mitte kuskil pole konkreetselt sätestatud, et tugevdatud järelevalve aega peaks määratama vaid kaks korda aastas ja sedagi kindlatel aegadel.

Mõnikord võib tugevdatud järelevalve aja planeerimise vajaduse tingida ka muu lühiajaline sündmus, mis on täpselt ette prognoositav ja mille olemus võib vangla sisekorda ja -julgeolekut negatiivselt mõjutada. See on vangla juhtide tunnetuse ja sisejulgeoleku tagamise küsimus, et otsustada vahendite valik olukordades, mis võiksid vajada turvalisuse tagamiseks põhjalikumat sekkumist.

Autor on seisukohal, et tugevdatud järelevalve aja planeerimisel on vanglas turvataseme tõstmine alati paremini dokumenteeritud, analüüsitakse põhjalikumalt erinevaid tahke vangla operatiivolukorras ja rakendatakse turvataseme tõstmiseks reeglina ka tõhusamaid meetmeid.

Prognoositava tugevdatud järelevalve aja määramisel tuleks vanglal alati koostada „*tugevdatud järelevalve aja ettevalmistumise kava*” ehk plaan (Lisa 1), mis kinnitatakse üldjuhul vangla direktori käskkirjaga ja rakendatakse vähemalt kümme päeva enne tugevdatud järelevalve perioodi algust.

Ootamatult tekkinud tugevdatud järelevalve teostamise vajaduse korral kava ei koostata, vaid vangla turvataseme tõstmiseks kasutatavad meetmed kajastatakse sisevalveplaanis.

Tugevdatud järelevalve ajaks ettevalmistumise tegevuste plaanis nähakse ette mitmeid toiminguid, mida oleks tugevdatud järelevalve aja eel ja ajal otstarbekas rakendada.

Erinevatel aastaegadel ja erinevate sündmuste korral võib loomulikult kavas ette näha erinevaid turvariske, mille kaardistamisel ka lähtutakse. Näiteks suveperioodile planeeritud tugevdatud järelevalve aja ettevalmistumisel ei ole vaja tähelepanu pöörata külmafaktoritele ja territooriumi lumest koristamisele, vaid näiteks hoopis toiduainete kiiremale riknemisele ja muudele palavate ilmade probleemidele, millest täpsem ülevaade on esitatud peatükis 8.5.

Tugevdatud järelevalve aja ettevalmistumisel erinevad vangla teenistused või osakonnad peavad esitama eelnevalt moodustatud komisjonile vastavad dokumendid (aktid, graafikud, memod, nimekirjad jne.) vähemalt 2 päeva enne määratud tugevdatud valve perioodi algust ning vajadusel komisjon kontrollib kavas sätestatu täitmist.

Esitatud dokumendid köidetakse tavaliselt (nn. tugevdatud järelevalve päevik) ning edastatakse vangistusosakonna peaspetsialist – korrapidajale tugevdatud järelevalve perioodi ajaks. Tugevdatud järelevalve päevikus oleks otstarbekas iga päeva kohta koostada nn. päeva plaan (Lisa 2), milles on kajastatud planeeritud üritused, vastutava ametniku ülesanded, sanitaartöötuse ajad, tööle suunatavate koristajate, abitööliste nimed ja tööajad jne.

Tugevdatud järelevalve päevikus võiks olla iga päeva kohta märkuste ja päeva jooksul läbi viidud toimingute kajastamise leht.

Tugevdatud järelevalve päevikust võiks teha kindluse mõttes ka koopia.

Kuigi mõnikord arvatakse, et vanglas poleks vaja näiliselt vähetähtsate sündmuste korral turvamise ka üle reageerida, on käesoleva õppematerjali autori kindel, et vangla sisejulgeoleku huvides siiski allahindlust teha ei tohiks ega hooletu olla.

Näiteks on juhtunud, et vanglates on kahjuks alahinnatud ja võetud asjatuid riske mitmetel, rutiinist väljuvatel vangide ühisüritustel, kus näiteks sotsiaaltöö raames ja kinnipeetavate hõivatuse huvides korraldatud kontserdil, spordivõistlusel või HIV ohvritele pühendatud „punase lindi päeva” kogunemistel turvab hulka kinnipeetavaid üksainus sotsiaaltöötaja või huvijuht.

Selliste olukordade vältimiseks oleks siiski otstarbekas dokumenteerida turvataseme tõstmise nõuded tugevdatud järelevalve aja ettevalmistamise plaanis, mille meetmete osas piirduks tõesti vaid hädavajalike ja piisavate toimingutega. Vastasel juhul eksisteerib oht, et vanglateenistujate vastutus hajub ja vanglas pole õieti hinnatud olukorra võimalikke riskiallikaid.

Vaatamata asjaolule, et alljärgnev näide võiks kuuluda kategooriasse „teadmatus ja üle reageerimine“, oli teoreetilisest seisukohast tugevdatud järelevalve aja sätestamine siiski sel korral õigustatud: 11. augustil 1999. aastal oli Eestis vaadeldav astronoomiline suursündmus – täielik päikesevarjutus.

Mõned päevad enne toimuvat päikesevarjutust saadeti kõikidesse Eesti vanglatesse Vanglate Ameti peadirektori kiri, millega anti korraldus päikesevarjutuse ajaks vanglates sisse seada teenistus tugevdatud järelevalve tingimustel. Täpsemalt mida, ja milliseid meetmeid sellise „erakordse“ sündmuse raames vanglad tegema peaksid, ei teadnud keegi.

Totraks tegi olukorra see, et täieliku päikesevarjutuse faas kestis vaid loetud sekundeid ja ilm oli muuseas sel päeval nii sompus, et hetkelisest pimenemisest ei saanudki keegi vist aru. Antud käsku tuli siiski täita ja vanglas piiratigi hetkeks kinnipeetavate liikumisvabadust.

4.1. Hõivatus

Oluline on stimuleerida kinni peetavaid isikuid tugevdatud järelevalve ajal rohkem lugema või telerit vaatama. Taktikaliselt võib osutada õigeks just tugevdatud järelevalve ajaks kinni peetavatele isikutele anda tagasi varasemalt tühistatud teleri või raadio omamise- ja kasutusload. Vastupidine tegevus võib aga kutsuda tõenäoliselt esile kinni peetavate isikute kõrgendatud rahulolematuse, mis omakorda võib kergelt viia konfliktideni.

Näiteks 1985/1986. aasta aastavahetusel tekkis Murru Vanglas (endine JUM 422-2) 5. ja 14. salga (puitbarakk-ühiselamu, tänaseks on selle koha peal 6. eluosakond) kinnipeetavate ja ametnike vahel tühine konflikt, mille peale vangla direktor otsustas uusaastaõhtuks kinnipeetavaid „veidi karistada“, andes korralduse võtta hoiule ühiselamu ainus ühiskondlikuks kasutamiseks antud teler.

Konflikt kulmineerus sellega, et kinnipeetavad süütasid uusaasta tervituseks puidust ehitatud ühiselamu, mis poole tunniga põles maani maha. Väidetavalt olla kinnipeetavad selle peale küüniliselt irvitanud, et „*kui Teie meile kutsuvat tulukest (goluboi ogonjok – populaarne telekontsert) ei näita, siis vaatame elavat tuld!*“

Võiks arvata, et tugevdatud järelevalve ajal oleks otstarbekas piirata kinni peetavate isikute suhtelist liikumisvabadust ja neid isoleerida maksimaalselt. Siiski on siingi praktika vastupidine ja kinnipeetavatele organiseeritakse tugevdatud järelevalve ajaks erinevaid kontserte, jumalateenistusi, näidendite lühikavu, erinevaid sportlikke või meelelahutuse võistlusi. Selliste ürituste organiseerimine annab vangidele eeskätt kasulikku hõivatust ja positiivseid elamusi. Positiivsete elamuste kategooriasse kuulub pühadeks ka nn. „täiustatud toidumenüü“ koostamine.

Varasemad uuringud on täheldanud, et pühade ajal suureneb elanikkonna seas enesetappude arv. Ka vanglas peaks selle asjaoluga arvestatama ja enesetappule kalduvatele kinni peetavatele isikutele leidma hõivatust ja positiivseid elamusi.

Loomulikult eeldab kirjeldatud ürituste korraldamine, et need oleks hästi turvatud. On äärmiselt vastutustundetu, kui tugevdatud järelevalve ajaks planeerida näiteks mitmeid spordivõistlusi või huviringide tegevusi, samas jättes kõik need vangla korrapidaja toimkonna kontrolli- ja vastutusalasasse. Eraldi töögraafikuga tugevdatud valveajaks teenistusse määratud ametnikud peaksid pigem vahetult viibima nimetatud tegevuste või toimingute kontrolltsoonis, mitte oma kabinetides.

5. TEGEVUSED TUGEVDATUD JÄRELEVALVE AJA ETTEVALMISTAMISEL

Tugevdatud järelevalve aja ettevalmistamisel pööratakse tavaliselt tähelepanu objektidele ja asjaoludele, mis võivad teoreetiliselt nõuda teenistuses viibiva toimkonna erakordset sekkumist või luua olukordi, mille lahendamine erakorralise sündmuse käigus on komplitseeritud.

Levinuimad valdkonnad ja objektid, millele pööratakse vanglate seniste tugevdatud järelevalve aja ettevalmistamise plaanides tähelepanu, on:

Läks mööda mõni minut ja erakorraline olukord vanglas oli normaliseerumas, kui vangla korrapidajale laekus järjekordne ärev teade – vangla transpordipääs las nähti sõiduauto, millele laoti bagažnikusse tõenäoliselt vanglast varastatud värvilist metalli (vangla pääs las ja perimeetri valve kuulus neil „segastel aegadel” veel NL sisevägede valvepataljoni vastutusalasse, ega allunud vangla korrapidajale ja isegi mitte vangla juhtkonnale. Varastatud vask oli arvatavasti pärit vanglas tegutsevast ettevõtte „Volta” elektrimootorite mähkimise tsehhist).

Vangla sisevalve ametnikel õnnestus distantsilt vaid märgata, et vanglast sõitis Tallinna kesklinna poole tume sõiduauto Volga.

Õppematerjali autor on veendunud, et tänapäevase teenistuskorralduse ja vanglate arhitektuuriliste võimalustega on mitmeid turvariske maandatud ja näitena esitatud vahejuhtumi kordumine tänastes vanglates oleks pea võimatu.

Tulenevalt eelpooltoodust võiks järeldada, et vanglatöös ei tohiks jätta ka arvestamata teoreetilisi võimalusi, et ebaeetiliselt talitav vanglateenistuja võib samuti planeerida vanglas lubamatut tegevust kurjategijale sarnase tegevusloogika järgi. Paraku peab arvestama, et siiski leidub üksikuid vanglateenistujaid, keda kurjategijad on sedavõrd mõjutanud, et selline ametnik oma sisulise vastutegevusega võib seada otseselt või kaudselt ohtu vangla sisejulgeoleku.

Vanglate jälitusametnikud on varasemalt tuvastanud, et tugevdatud järelevalve teenistuse perioodi eel ja ajal tõstavad kinni peetavad isikud survet lubamatuid kontakte harrastavate teenistujatega suhtlemisel. Seepärast on oluline tugevdatud järelevalve aja planeerimisel tõsta vangla turvataset pääs lates, vanglasse sisenevate ametnike pistelise turvakontrolli näol.

Vangla teenistuja võib mõnikord ka oma teadmatuses ja naiivsusest seada teatavasse ohtu vangla sisejulgeoleku, kui ta näiteks siiralt soovib mälestuseks jäädvustada end, oma töökeskkonda ja kolleege vanglas, ning võtab salakaubana vanglasse kaasa fotoaparaadi.

Alati ei peaks kompromissitult kahtlustama vanglateenistujat näiteks mobiiltelefoni kinnipeetavale toomises või kinnipeetavale muu salakauba hankimises, sest selleks võib olla muu inimlik põhjus.

Käesoleva õppematerjali autoril on olnud mitmeid negatiivseid kogemusi, kui kolleeg võttis vanglasse peidetult kaasa oma isikliku mobiiltelefoni, kuna tal oli hädavajalik perioodiliselt näiteks helistada oma raskelt haigestunud emale. Keelatud eseme vanglasse toimetaja lihtsalt ei teadnud, et hädapärast oleks ta saanud kasutada ka vangla sidevahendeid.

Vanglaametniku kohatisest naiivsusest, rumalusest, teadmatuses ja sageli selgest informeerimatuses on õppematerjali koostajale teadaolevalt vanglasse näiteks aastavahetuseks lubamatult kaasa võetud fotoaparaate, alkoholi, ilutulestiku rakette ja isegi tulirelv.

Eriliselt tähtis ongi siinjuures teadvustada, et teenistusse asuvale toimkonnale (eriti tugevdatud järelevalve eel ja ajal) on vaja läbi viia väga põhjalikke ja häid instruktaaze, mis parimal juhul võiks käsitleda teenistuskorralduse nõutavaid ja selgitavaid aspekte näiteks erinevate vangla struktuuriüksuste juhtide vaatenurkadest.

Jätan teadlikult vastamata mõndadele praktilisest töökogemusest tulnud keerulistele vanglaametnike küsimustele, kuid tuleks arvestada, et just sellised näitlikud küsimused võivad tekitada probleemseid olukordi tugevdatud järelevalve perioodil ja neid tuleks vangla juhtkonnaga enne arutada ja kindlasti ka instruktaazidel käsitleda:

- Mis kell on vanglas uusaastaõöl öörahu ja järgnev hommikune äratus?
- Kas vanaaastaõhuks võiks ametnik teenistusse kaasa tuua tavapärasest rohkem maiustusi, küpsetisi? Aga enda sünnipäevaks?
- Kas vastab tõele, et jõululaupäeval „kergeid distsipliinirikumisi” ei fikseerita?
- Kui kinnipeetav on õhtul saanud teate oma ema surmast, kas tema unetusele võiks reageerida, kui öörahu rikkumisele? Kas talle võiks siis lubada graafikuväliselt helistamist?
- Millise intervalliga teostada visuaalset järelevalvet enesetapuohtriku kinnipeetva juures?

Kordamisküsimused:

1. Arutlege grupitööna eeltoodud küsimuste teemal ja pakkuge vastuseid. Argumenteerige!

2. Millised tugevdatud järelevalve ajal esinda võivad riskid on tõenäoliselt välistatud näiteks Tartu Vanglas, võrrelduna näiteks Murru Vanglaga?
3. Analüüsi ja argumenteerige teemal: „ülereageerimine“ erakorralise sündmuse korral.

7. AJUTISE TUGEVDATUD JÄRELEVALVE AJA MÄÄRAMINE

Tulenevalt eelpooltoodust, saab teha teha järelduse, et vanglas esineb ja seega võiks määratleda kahte liiki tugevdatud järelevalve aja korraldamise põhimõtet:

1. Planeeritav tugevdatud järelevalve aeg;
 2. Ootamatult tekkiv vajadus tugevdada järelevalvet vanglas.
- Planeeritava tugevdatud järelevalve aja kehtestamine tuleneb teadmisest ja kogemusest, et mingiks kindlaksmääratud ja teadaolevaks perioodiks on vanglal otstarbekas parandada valmisolekut võimalike erakorraliste sündmuste ennetamiseks või sündmuse lahendamiseks.
 - Prognoosimatult tekkinud erakorralise sündmuse raames tekkiv vajadus tugevdada järelevalvet vanglas, tuleneb teadmisest ja kogemusest, et turvaseme tõstmisega mingis kindlas vangla piirkonnas ja kindlal ajal, on tõenäoliselt võimalik ennetada erakorralist sündmust või selle eskaleerumist.

Vanglas tuleb paratamatult ette olukordi, mis vajaksid vangla turvalisuse tõstmise jaoks teenistuse korraldamist tugevdatud järelevalve tingimustel ajutiselt, kui on aimatav sellise sündmuse arvatav lõppaeg. Sellisteks sündmusteks võivad olla näiteks ootamatu elektri- või veevarustuse katkestus; kinnipeetava äge psühhos; konflikti arenemisel jõu ja erivahendite kasutamise tõenäoline vajadus; erilist mõjuvad loodusjõud jne.

Mõnikord on selliste sündmuste ajalise kestvuse prognoos võimalik, mõnikord siiski mitte.

Näiteks ootamatult alanud külma- või kuumaperioodi lõppaega on täpselt raske isegi meteoroloogidel prognoosida, mistõttu tasuks vanglal kaaluda ajutiselt tugevdatud järelevalve perioodil operatiivset sekkumist ja vajadusel juba kehtestada planeeritud tugevdatud järelevalve aeg.

Tugevdatud järelevalve ajal tarvitusele võetavad meetmed on täpsemini dokumenteeritud ja võimaliku erakorralise sündmuse vältimiseks või efektiivsemaks lahendamiseks on kaasatud enam vanglateenistujaid.

Alati, kui eksisteerib võimalus, et vanglas võiks ajutisest vahejuhtumist või hetkelisest keerulisest olukorrast areneda tõsisem ja raskemini hallatav eriolukord, tasuks kaaluda vajadust kehtestada tugevdatud järelevalve planeeritav periood.

Vanasõnaga „parem karta, kui kahetseda“, iseloomustatakse sellist mõtlemist, kuid üldjuhul on selline ettevaatlikkus igati õigustatud.

Vanglas võib esineda kahtlemata mitmeid ja erisuguse stsenaariumiga ootamatuid erakorralisi sündmusi. Olenevalt vangla turvasemest, võivad sellised sündmused mõjutada vangla operatiivolukorda kas lokaalselt, või halvemal juhul ka väljuda kontrolli alt.

Tõenäoliselt Eesti vanglate kaasajastamisega ja uute vanglate avamisega väheneb oluliselt erinevaid turvariske ja mitmed käesolevaski õppematerjalis kirjeldatud ohtlikud olukorrad minetaksid turvakaalutluste seisukohalt oma aktuaalsuse. Kuniks aga Eestis on veel kasutusel vanu, koloonia tüüpi vanglaid, tuleks arvestada ka vähimate turvalisuse kaalutluste vajadusega ja neile vastavalt ka reageerida.

Vanglas võib eksisteerida ohuolukordi, mille toimumise eel, ajal või järgselt saab vanglas hinnata erakorralise sündmuse tõenäosust üsnagi hästi. Need võivad olla olukorrad, mis iseenesest ongi oma olemuselt niivõrd erilised, et ülisuure tõenäosusega võivad nad kaasa tuua vanglatööd tugevalt häiriva erakorralise sündmuse või äärmuslikul juhul ka hädaolukorra.

Loomulikult eksisteerib ka sagedamini korduvaid keerulisi situatsioone, kuid need suudetakse tavaliselt lahendada kergema vaevata ega seepärast väärigi erilist tähelepanu. Sageli on aga raske teadvustada asjaolu,

et ka näiliselt tühine erakorraline sündmus võib siiski olla väga olulise tähtsusega ja tugevalt ohustada vangla sisejulgeolekut.

Reeglina on ootamatute erakorralise sündmuste esmasteks haldajateks vangla korrapidaja ja tema toimkond. Peaks silmas pidama, et ükskõik millise vanglatööd tõsiselt häiriva sündmuse või vahejuhtumi korral on vangla korrapidaja üldjuhul kohustatud esimesel võimalusel teavitama vangla juhtkonda vanglas toimuvast erakorralisest sündmusest.

Selliste olukordade ennetamiseks ja kahjude minimaliseerimiseks on ülimalt tähtis kiirelt ja oskuslikult olukorrale reageerida, mistõttu võiks vangla olla ettevalmistatud tegevusjuhendid või plaanid, kuidas tugevdada vangla järelvalvet konkreetsel või erinevatel objektidel ajutiselt, või kuidas ajutisest erakorralisest olukorrast edasi toimida juba planeeritult.

Kuivõrd mitmed vanglas toimuda võivad erakorralised sündmused ja neile reageerimise korraldused on sätestatud vangla operatiivtaktikalises plaanis, siis käesolevas õppematerjalis nendel pikemalt ei peatuta.

Käesoleva õppematerjali järgnevas peatükis kirjeldatakse ja analüüsitakse edaspidi pigem levinumaid olukordi, mida vangla argielus kohtab küllaltki sageli, kuid sama sageli ei pruugitagi neile piisavalt tähelepanu pöörata.

Autor on seisukohal, et liigagi sageli võetaksegi vanglates mõningasest oskamatuses tulenevalt asjatuid riske, kus harjumate sündmuste korral õigeaegne ja professionaalne reageerimine aitaks tõsta vangla üldist turvalisust. Tõenäoliselt õnnestuks mõnikord paremini ennetada mõne erakorralise sündmuse eskaleerumist või täielikult vältida selliste olukordade edasist arenemist või teket.

8. ILMASTIKUNÄHTUSTEST TINGITUD ERAKORRALISED OLUKORRAD

8.1. Tihe udu

Tiheda udu korral on vangla peamiseks turvanõrkuseks nähtavuse halvenemine.

On esinenud olukordi, mil suviti, hommikuse päikesetõusu ajal, katab kogu vangla territooriumi nii paks udu, et nähtavus võib kohati olla vaid 10 – 15 meetrit. Tihe udu tekib hommikuti tavaliselt juhul, kui eelnev päev oli päikeseline ja kõrge õhutemperatuuriga, õõ aga on pilvitu ja tuulevaikne. Hommikuse külma frondi saabudes aurustub soojenenud maapinnases niiskus ja nii tekibki udu. Eriselt paks udu võib tekkida vanglates, mille läheduses on mingi veekogu, soine ala jne.

Käesoleva õppematerjali autor eeldab, et selliseid tähelepanekuid oskavad üldjuhul teha ka kinni peetavad isikud, et tekkinud uduvarju kuritahtlikult ära kasutada näiteks põgenemise või üle vangla põhipiirde visatud eseme nn. „üleviske“ kätte saamiseks.

Tugeva udu tekkel tuleks ilmtingimata ajutiselt tugevdada järelvalvet vangla perimeetri nii sise- kui välisvalve alal. Mehitatud välisvalves on valvepiirkonna valvepostide tiheduse määramise kriteeriumiks see, et üks valvur näeks teist valvurit. Tavaliselt piisab, kui näiteks kahe vahitorni vahelisele alale määratakse täiendav valvepost. Künoloog koos teenistuskooeraga peaks pidevalt patrullima.

Tiheda udu korral peaks vangla sisevalves määratama valvuritele täiendav patrullkäik perimeetri ala kontrollimiseks, efektiivne oleks ka määrata täiendav valveala tõenäoliselt põgenemisohtlikusse piirkonda (näiteks eluosakondade lähedusse).

Tihe udu võib vanglas harva tekkida ka päevasel- või öhtusel ajal, sel juhul tasuks vältida või minimaliseerida igasugust autotransporti liikumist vangla territooriumil ja kaaluda kinni peetavate isikute liikumisevabaduse piiramist jalutushoovides, spordiväljakul jne. Vajalikuks võib osutada ka töökodades töötavate kinnipeetavate tööaja erakorraline lühendamise, kui töökojad asuvad vangla territooriumi kaugemates piirkondades.

8.2. Tihe lumesadu

Tiheda lumesaju korral eksisteerivad sarnased ohud, kui tiheda udu korral. Kirjeldatud ohte on isegi rohkem, sest tihe lumesadu mõjutab ka oluliselt mõningaid vanglas kasutusel olevaid signalisatsiooniseadmeid. Rasked sulalume räitsakad katavad erinevaid andureid ja oluliselt halvendavad signalisatsiooni ja sidekaablite töökindlust, kaablid võivad isegi katkeda, esineb ohtralt valehäireid, kui rasked lumetordid näiteks perimeetri signalisatsioonil kuhjuvad ja kukuvad.

Juhul, kui vangla perimeetrit valvavad suures osas vaid valvekaamerad ja valvesignalisatsioon (mehitamata välisvalve), tuleks sellistes tingimustes vangla välisvalve meeskonnal tõenäoliselt pidevalt patrullida.

Tugev lumesadu halvab suuresti ka vangla sisevalve tööd, mistõttu ootamatult taevast langenud suur kogus lund oleks otstarbekas kiiresti ära koristada. Kinni tallatud lumi muutub järgnevate sulailmadega üsna kiirelt ülilibedateks radadeks, kus võivad ohtlikult kukkuda nii kinni peetavad isikud, kui ka vanglateenistujad.

Tugeva lumesaju otsene oht seisneb siiski selles, et kinni peetaval isikul on saju varjus julgem liikuda näiteks vangla turvaohlikele aladele ja seal varjuda. Tugev lumesadu katab maapinnal ka kiirelt jäljed, mistõttu peaks vangla sisevalvemeeskond sagedamalt ja põhjalikumalt kontrollima vangla perimeetri ja selle lähiümbruse seisukorda.

Tugeva udu korral, on ka tiheda lumesaju korral otstarbekas vähendada vanglas transpordi liikumist ja piirata kinni peetavate isikute liikumisvabadust. Vangla peaks olema valmis kiirete lumekoristustööde organiseerimisega, samuti võimalikeks elektrikatkestuseks, side- ja signalisatsioonihäireteks. Õigeaegselt tuleks tagada taskulampide, patareide ja raadiosidevahendite akumulaatorite töökindlus, kontrollida võiks diisलगeneraatori käivitumist.

8.3. Paduvihm

Paduvihm võib oluliselt häirida eeskätt vangla sisevalveteenistust, sest vangla pinnasvee dreanaazikaevud või kanalisatsioon ei pruugi alati suurt veekogust vastu võtta. Esineb oht, et kanalisatsioonikaevud võivad hakata „üle ajama“ või ummistuda, mistõttu võib ka kambrite tualettide äravoolusüsteem olla häiritud. Selle olukorra vältimiseks tuleks valmisolekule seada vangla sanitaartechnikud.

Tugev vihm võib samuti tekitada ootamatuid elektrikatkestusi alajaamades, lühiseid elektrikiilbis või kätte näidata vangla hoonestiku katuste ebakindlad kohad. Sellest tulenevalt võib teoreetiliselt tekkida ka tulekahju, kui laest tilguks vihma näiteks arvutikavarile. Teenistusvalmidust tuleks seetõttu tõsta vangla elektrike seas ja seada ametnikke valmisolekule juhuks, kui vesi peaks tungima tööruumidesse (vajadus evakueerida dokumente või vangla põhivara).

Tugev vihm häirib kinni peetavate isikute vanglasisest saatmist juhul, kui saatmismarsruut kulgeks vangla territooriumil, lageda taeva all. Kuna kinni peetavatel isikutel pole üldjuhul häid võimalusi oma riiete kiireks kuivatamiseks või neil puuduvad vahetusriided, siis tugeva vihmasaju korral kinni peetavate isikute rahulikule kõndimisele või rivis seismisele sundimine reeglina vanglaametnikel ei õnnestu.

Kuna vanglates üldjuhul ei aktsepteerita territooriumil kinnipeetavate (grupi) jooksmist, siis vanglasisesel saatmisel või loendusriivistuste korraldamisel võib tekkida tõsiseid konflikte, eriti kui valvurid ise kannavad mugavalt vihmakeepe või isegi vihmavarjusid. Tugeva vihmasaju korral võib seetõttu osutuda vajalikuks ajutiselt mõne vangla päevakavakohase toimingu edasilükkamine või katkestamine.

Tugeva vihmasajuga võivad kaasned ka sündmused, mis otseselt vanglat ei mõjuta, kuid oluliselt võivad mõjutada mõnda vanglagatõoga seotud toiminguid. Näiteks Tallinna linnas oli 2004. aasta juuli lõpus, seoses vihmaperioodiga, suurem veeuputus, mis halvas linna ühistranspordi ja loomulikult raskendas elanikkonna olmetingimusi üleuputuse piirkondades. Tallinna Vangla otsustas erakorraliselt tühistada kinnipeetava lühiajalise väljasõidu loa, kuna eksisteeris reaalne võimalus, et tekkinud uputusejärgses transpordikaoses (ummikud jne.) ei oleks kinnipeetav õigeaegselt suutnud saada tagasi vanglasse.

8.4. Eriliselt külm ilm

Eriliselt külm ilm mõjutab vanglas eeskätt kütet ja veevarustust. Külmaperioodil esineb kõrgendatud oht, et halvasti isoleeritud vee- või kanalisatsioonitrassid võivad vähese tarbimise korral (näiteks öösi) jääda. Võib vaid ette kujutada ebameeldivaid tagajärgi, kui pikemaks ajaks puudub näiteks kinni peetavate isikute vesitualettides võimalus rooja ära uhtumiseks.

Meetmeteks vee- või kanalisatsioonitrasside külmumise kaitseks võiks olla vee voolama jätmise ajal, kui tarbimine on väike. Lubamatu oleks tuleohtlikes vangla sisetingimustes või süttivate isolatsioonimaterjalide läheduses, trasside lahtisulatamiseks kasutada lahtist tuld (näiteks gaasikeevitus või leeklamp, lõke).

Samuti peaks vangla olema valmis juhuks, kui mingis piirkonnas osaliselt katkeb või osutub ebapiisavaks kambrite soojavarustus. Täiendavate tekkide andmine kinni peetavatele isikutele või täiendava toidukorra (kuum jook) organiseerimine võib osutada sellise olukorras otstarbekaks. Eriliselt külma ilmaga suureneb oluliselt ka elektrienergia tarbimine, mistõttu tõrkeid võib esineda alajaamades või vangla elektrikilpides. Vangla peaks ette valmistuma võimalikuks elektrikatkestuseks ja näiteks korraldama enne külmaperioode elektrikilpide kontrolli ja vangla territooriumil paiknevate alajaamade tehnilise hoolduse.

Suurt ohtu tuleohutuse seisukohalt tekitavad kinnipeetavate isetehtud kütteseadmed (traatspiraalid, elektritennid), mille kasutamisel võivad sulada kambri juhtmeisolatsioon või pistikud. Eriliselt ohtlikud on vangla töökodades järelvalveta jäetud elektrilised kütteseadmed, mis just tulekahjude tekke seisukohalt on kõrge riskiastmega.

Eesti vanglate lähiajaloo on esinenud juhtumeid, kui külmade ilmadega on kinnipeetavate eluosakondades enese soojendamiseks või kuuma joogi valmistamiseks, kinnipeetavad kasutanud lahtist tuld. Vangla peaks ette valmistuma tulekahjule õigeaegseks reageerimiseks.

Kindlasti ei tohiks jätta eriliselt külmade ilmadega tähelepanuta ka vanglateenistujate olmetingimusi. Näiteks mehitatud välisvalves võib tugeva külma osutada vahitornis nelja tunnine valveaeg väljakannatamatuks. Kitsastes tingimustes, vähese liikumisvõimalusega ja ebakvaliteetselt soojustatud vahitornis võib pikem valveaeg osutada ametniku tervisele ohtlikuks. Seetõttu tasuks eriliselt külmade ilmadega kaaluda välisvalves valveaja lühendamist. Silmas peaks pidama loomulikult ka teenistukoorte olmetingimusi ja vajadust neid periooditi hoida sisetingimustel. Tuleb arvestada, et külmade ilmadega muutuvad teenistukoorte toiduratsioonid.

Ekstreemne külmaperiood mõjutab vanglas oluliselt ka transpordi- ja muude tehnikavahendite töökorda. On tõenäoline, et tugeva külma ei pruugi hommikul käivituda vangla operatiivsõidukid või samal põhjusel hilineb oluliselt ametnike tööle jõudmise aeg, mistõttu peaks vangla olema valmis üldise valveaja pikendamiseks ja tekkivate ületundide tasumiseks.

Vanglas võivad tugeva külma puruneda või kinni külmuda elektrilukkude vedrumehhanismid. Õlisurvel või tavotises keskkonnas töötavad ajamid võivad kinni kiiluda, mille tagajärjel võivad elektrimootori mähised üle kuumeneda ja tekitada lühiseid. Häireid võib esineda välistingimustel olevate valvekaamerate töös, kus ei pruugi rakenduda valvekaamerate pöördajamid või *zoom*.

Eriliselt külmade ilmade korral võiks vangla olla valmis energeetika ja insener-tehniliste vahendite töökorra eest vastutavate ametnike erakorraliseks teenistusse kutsumiseks.

8.5. Eriliselt palav ilm

Ka eriliselt palavad ilmad võivad vanglas esile kutsuda vajaduse kehtestada teenistuse tugevdatud järelevalve tingimustel. Lämmatav palavus ja värske õhu puudus võib kinni peetavaid isikuid vanglas viia äärmuslike ülesastumiseni, mida kinnitavad Eesti lähiajaloo mitmed vahejuhtumid nii Tallinna Vanglas, Viljandi Vanglas kui ka endises Pärnu Vanglas. Sageli võib õhupuudus ja palavus olla ettekäändeks kambri akende või muu vangla inventari lõhkumiseks, kui vangla operatiivolukord on pingeline.

Vanglateenistujate igasugune osavõtmatu suhtumine kinni peetavate isikute muredesse või hoolimatu eneseväljendus võib olla kombinatsioonis palavusega, levinumaks põhjuseks kinni peetavate isikute grupiviisiliste vandalismiaktide või muu õigusvastase tegevuse tekkeks. Piltlikult öeldes peaks vanglateenistujate üldine käitumine „jahutama“ vanglas kinni peetavate isikute tundeid, mitte neile tunnetelega aga kuumavereliste toimingutega „kraade lisama“.

Võiks arvestada, et eriliselt palavate ilmadega suureneb enamikel elusolenditest (loomulikult ka teenistusköerad) oluliselt vajadus joogiks vedeliku tarbimise järele, samuti võib pidada täiesti normaalseks tarviduseks keha sagedasemat värskendamist või täiendavat pesemist.

Sageli on vanglas kinni peetavatel isikutel teavad eelarvamused kraanivee puhtuse osas, mistõttu oleks pingelisel perioodil otstarbekas isegi kaaluda vangla toiduratsioonidesse täiendava (karastus)joogi lisamist või muu joogi asendamist sellega.

Liigsete probleemide vältimiseks võib olla vajalik vangidele täiendava jaheda dušši kasutamise võimaluste andmine ja jalutuskäigu aja osaline pikendamine.

Oluline roll palavate ilmade korral lasub vangla ventilatsioonüsteemide korrasolekul. Selleks tuleb jälgida, et kambrite ventilatsiooniavad poleks paberiga kinni kleebitud ja õhu äravool oleks tagatud. Erinevate vanglate arhitektuurilised lahendused võivad olla erinevad, mistõttu peaks vanglateenistujad olema teadlikud, kuidas kambri õhuvoolu suurendada.

Näiteks Tallinna Vanglas on vahistatud arvanud, et kuumaperioodil paraneb õhuvahetus kambri, kui jätta avatuks tualettruumi uks, kuid tegelikult annab selline toiming vastupidise tulemuse, sest segab õhu ringlust kambri.

Kambriustel toiduluukide avamist käesoleva õppematerjali autor ei soovita, kuigi tõenäoliselt on just see meetod kõige efektiivsem kambrite tuulutamiseks. Autori varasem töökogemus on küll näidanud, et kinnipeetavad selliseid olukordi üldjuhul ei kuritarvita, kuid selline oht eksisteerib siiski. Lubamatu oleks kambriuste toiduluuke avada vangla eelvangistuse täideviimise valvepiirkondades või muudel isolatsioonikambritel. Kirjeldatud kambrites oleks otstarbekas kambri toiduluuk avada vaid ajaks, kui kambriisse paigutatud isikud viibivad jalutuskäigul või dušši all. Kambriukse täielikult avatuks jätmise jalutuskäigu ajaks osutub turvakaalutlusel ohtlikuks.

Heaks meetodiks, kuidas kambri õhuvahetust parandada, on korraldada sagedast „kambri tehnilist ülevaatus“ , mille täiendavaks või tegelikuks eesmärgiks on hoopis kinnipeetavatega rahulik suhtlemine ja kambriukse avamine tuulutamise tarbeks.

Kokkuvõtvalt võib tõdeda, et kirjeldatud meetodite kasutamiseks vajaks vangla täiendavaid ressursse, eeskätt selleks, et tagada kirjeldatud toimingute läbiviimiseks ametnike olemasolu. Vangla peaks seega kaaluma vajadust, et sätestada ajutiselt tugevdatud järelevalve aja töögraafik korrapidamistoimkonnale abijõudude andmiseks, mis tagaks valmisoleku vangla sisejulgeolekut ohustavate asjaolude korral.

Oluline on, et vanglal oleks kinni peetavate isikute ringis teada (negatiivselt meelesstatud) arvamused, kelle õhutamisel võiks teoreetiliselt areneda vanglas kollektiivse kuritegeliku käitumise ilminguid. Põhjalik vangla operatiivolukorra tundmine ja kinni peetavate isikute tegevuse pidev jälgimine on kuumaperioodil kahtlemata üheks võtmeküsimuseks, kuidas hoiduda tõsisematest korratustest vanglas.

8.6. Äike ja torm

Välk, sageli sellega kaasnev tugev tuul ja vihmasadu, loob vanglas ohuolukorra, kus võivad eeskätt toimuda elektri- ja sidekatkestused, hoonestike või nende osade purunemine tugevas tuules. Pikne võib harva end maandada ka vangla territooriumile, millest võib alata tulekahju. Piksega kaasneb reeglina ka müristamine, mis segab oluliselt vanglas järelevalve teostamist kuuldavuse seisukohalt.

Näiteks aastaid tagasi avastati Murru Vanglas ühes kambri lae lõhkumine, mille eesmärgiks oli pääseda kambri osakonna põõningule. Asjaolude uurimisel selgitati välja, et avaus kambri lakke tekitati kinnipeetavate poolt umbes kahe tunni jooksul, ajal kui parajasti Rummu asula kohal oli äikesetorm. Valvurid ei kuulnud mitte midagi, sest kinnipeetavad lõhkusid betooni süngkroonis äikesemüraga.

Peaks meelde jätma, et alati oleks vanglas vajalik pärast äikesetormi ja müristamist, viia läbi täiendav kambrite tehnilise seisukorra kontroll.

Sidekatkestus on äikese korral kõige levinum erakorraline sündmus vanglas. Nii juhtus viimati 2007. aasta augustis Ämari Vanglas, kui öösel kella 03.30 paiku hakkas sadama paduvihma ja müristama. Tugeva äikese järgselt olid hommikuni rikked vangla telefonisides, vangla peavalvekeskuse valvemonitorid olid enamuses „pimedad“.

Käesoleva õppematerjali autor märkas samuti, et vähemalt üks teenistusköer oli müristamise hirmus muutunud ebakindlaks ja varjus arglikult kuudis.

Vangla peaks äikese või tormituulte tekkel ette valmistuma võimalikeks elektrikatkestusteks, sidekatkestusteks või tormituulte kahjustusteks, ootamatud tuuleiilid võivad lõhkuda avatuks jäänud aknaid või oluliselt häirida vangla perimeetri signalisatsioonivahendeid.

Seetõttu oleks mõistlik juba varakult laadida raadiosaatjate tagavara akumulaatorid, varuda taskulampidele patareid ja kontrollida diisलगeneraatori käivitumist. Vanglal peaks alati olema teatav varu kummikuid, töökindaid, kaitsekiivreid, vihmakeepe, et neid saaks vajadusel kasutada tormikahjustuste likvideerimisel.

Tugeva tormi ja äikese korral tasub vanglas sätestada ajutiselt teenistus tugevdatud järelevalve tingimustel, sest näiteks ootamatu voolukatkestus ja pimenemine võib vangla sisejulgeoleku seisukohalt olla täiendavaks ohuallikaks. Ajutiselt oleks vajalik muuta näiteks vangla päevakava ja maksimaalselt piirata kinni peetavate isikute liikumist, vajadusel peatada kinnipeetavate töö- ja koolipäev, katkestada spordiüritused ja isegi vangide lühiajalised kokkusaamised. Vanglal on vajadusel võimalik katkestada kõik kinni peetavate isikute lühiajalised väljasõidud või –väljaviimised.

Kui torm saavutab looduskatastroofi mõõtmed ja riiklikul tasandil on halvatud osa infrastruktuure, siis tuleks vanglal kaaluda kogu vanglapersonali erakorralist teenistusse kutsumist ja pikemaks perioodiks tugevdatud järelevalve aja määramist.

Kordamisküsimused:

1. Ajurünnak – millised ilmastikuolud või muud vanglavälised häirivad faktorid võivad tingida vajaduse tugevdada järelevalvet?
2. Kirjeldage, milliseid meetmeid Teie nende puhul rakendaksite.
3. Tooge näiteid, milliseid riske lisab vanglatöösse näiteks ööpimedus?

9. ERAKORRALISTE SÜNDMUSTE SIMULATSIOONID JA ÕPPUSED

Autori arvates on kõige efektiivsem harjutada vanglateenistujaid erakorralise sündmuse korral professionaalsemalt käituma õppuste ja simulatsioonide abil.

Õppuste läbiviimistel ja simulatsioonide käigus peaks selle korraldajad siiski alati arvestama, et põneva tsenaariumiga õppus võib lõppeda õnnelikult ja planeeritult, kuid samuti võib selle käigus areneda olukordi, mis iseenesest võiksid kuuluda erakorralise sündmuse kategooriasse.

Käesoleva õppematerjali autoril on teenistusaastate algul õnnestunud osaleda näiteks sellisel õppusel, kus tööpäeva keskel etendati tundmatu kinnipeetava põgenemist üle vangla põhipiirde. Õppuste eesmärgiks oli vangla korrapidajal võimalikult kiiresti tuvastada põgenenu isik, kes tegelikult istus samal ajal märkamatus vangla julgeolekuosakonna spetsialisti kabinetis.

Läbiviidud õppus õnnestus täielikult ja kõik vanglateenistujad mõistsid, kui koormav ja raske võib olla tööpäeva keskel ja ootamatult katkestada kõik kinnipeetavate töö- ja õppeprotsessid; meditsiinivastuvõttud; grupitööd; kokkusaamised ja kõikvõimalikud muud tegevused ja toimingud.

Vanglas oli küll varasemalt läbi viidud eluosakondadest evakueerumise õppusi, kuid mitte kordagi kinnipeetavate kogunemist.

Teine näide on sisuliselt ebaõnnestunud õppusest, mis tahtmatult areneski vangla jaoks erakorraliseks sündmuseks. Õppuse käigus otsustati kontrollida vangla transpordipäasla ametnike teenistusvalmidust ja reageerimist ebatavalisele olukorrale.

Vangla territooriumile oli sõidutatud „remonti vajav“ tuletõrjeauto, mille tühja veepaaki peideti märkamatult inimene.

Transpordipäasla ametnikud kontrollisid nõuetekohaselt elektrooniliste abivahenditega vanglat väljuvat sõidukit ja tuvastasid, et sõidukis võib peituda varjatud reisija. Selle asemel, et kutsuda kohale abijõudusid, otsustasid ametnikud sõidukit ise põhjalikumalt kontrollida. Kui staažikas vanglaametnik avas lõpuks tuletõrjeautol veepaagi luugi ja tema taskulambi valgusvihus vaatas kontrollivale ametnikule ootamatult vastu keegi inimene, ehmus eakas vanglaametnik sedavõrd, et kukkus kõrgelt auto pealt maha, sai pikaks ajaks südame rütmihäired ja kukkumisel vigastas end tõsiselt.

Peaks meeles pidama, et õppuste eesmärgiks ei ole vanglateenistujatele maksimaalse stressi tekitamine, vaid nende harjutamine töökeskkonnas paremaks toimetulekuks.

Õppuste käigus peaks loomulikult tekkima olukordi, millega saab harjutada näiteks käsuliini, otsuste ja koostöö toimimist, kuid õppused või simulatsioonid ei peaks sisaldama erilist stressi tekitavaid või riskantseid olukordi, milles vanglateenistujad võiksid oma tegevusega seada ohtu kinni peetavate isikute, endi, kolleegide tervist ja elu või rikkuda vangla vara.

KOKKUVÕTE

Autor on seisukohal, et vanglad peavad alati olema valmis, ja õigeaegselt reageerima hädaolukordadele ja muudele erakorralistele olukordadele. Alatiseks probleemiks on see, et raske on täpselt prognoosida, millest üks või teine erakorraline sündmus vanglas tekkida võib, seepärast tulebki arendada vanglates erakorralisteks sündmusteks valmisolekut ja ennetusmeetmeid, õppusi ja treeninguid.

Peab teadvustama, et üldise vangla sisejulgeoleku tagamine vanglas ei ole mitte ainult vangla julgeolekuosakonna ametnike ülesanne, vaid see on iga vangla osakonna, iga talituse ja ametniku ühine meeskonnatöö. Üldise sisejulgeoleku tagamisel on kohustatud osalema kõik vanglateenistujad, kusjuures erilist tähelepanu peab pöörama informatsiooni ja kommunikatsiooniteguritele vanglas.

Erinevad vanglates läbi viidud distsiplinaarjuurdused on andnud selge teadmise, et erakorraliste sündmuste või olukordade tekkeks ja arenemiseks on sageli peasüüdlaseks olnud informatsiooni takerdumine ja kommunikatsiooni puudumine.

Põhjalikke teaduslikke tõlgendusi vangla erakorraliste sündmuste arengu tingimusteks on raske anda, kuid vanglatöö varasemast kogemusest võib järeldada, et kui erakorralise olukorra tekkeks on loodud soodsaid eeltingimusi; vangla ametnikkonna ja/või kinnipeetavate omavahelised konfliktid on loonud kõrgendatult pingestatud olukorra, siis võib selline olukord kergelt areneda erakorraliseks sündmuseks.

Ei tasu alahinnata kogenud vanglaametniku vaistu, sest sageli ta võib tunnetada ebaharilikke olukordi alateadlikult, näiteks kinnipeetavate pilkudest; hõigetest või harjumatu vaikusest; kinnipeetavate hoogsamast sagimisest või ebaharilikust mitesagimisest.

Erakorralise sündmuse tekkimise tõenäosuse hindamisesse ja riskide kaardistamisesse tuleks suhtuda vanglal täie tõsidusega. Informatsiooni vahetamine ja selle õigeaegne edastamine vangla juhtkonnale ja erinevatele vangla struktuuriüksustele tagab edu tegutsemisel erakorralise sündmuse käigus ja annab aega mobiliseerida vajalikke abijõudusid, vajadusel luua vanglas *teenistus tugevdatud järelevalve tingimustes*.

Tegutsemisel erakorraliste sündmuste korral on stress ja pingetaluvus märksõnadeks, mis mõjutavad kõige rohkem meeskonnatöö efektiivsust. Kahtlemata iga erakorraline sündmus vanglas tekitab töötajaskonnas stressi ja see võib oluliselt mõjutada erakorralise sündmuse korral selle lahendamise kulgu.

Näiteks võib tuua olukordi, kus vanglaametniku närviline ja üleliigselt kiirustatud käitumine võib tuua erakorralise sündmuse lahendamise käigus tuua kasu asemel hoopiski kahju ja muuta erakorralise sündmuse kulgu ootamatult, andes impulsi hoopis teiseliigilise erakorralise sündmuse arenguks (kallaletung

vanglaametnikule võib areneda pantvangi võtmiseks; kinnipeetava(te) tööst keeldumine võib areneda massiliseks rahutuseks; lõhkekeha avastamine võib plahvatuse järgselt areneda vanglaametniku surmaks või tervisekahjustuseks jne.).

Seepärast tuleks igat vanglas toimuvat erakorralist sündmust hinnata kaalutletult, pigem keskendudes erakorralise sündmuse ennetamisele ja pinge maandamisele, kui kiirustada ja läbimõtlematult tormata lahendama erakorralist sündmust näiteks jõuvõtetega.

Kindlasti tuleks teadvustada, et vanglateenistuja elu- ja tervise kaitsmine peaks olema ükskõik millise erakorralise sündmuse lahendamisel prioriteetsel kohal, mistõttu üleliigseid individuaalseid riske olukorra kiireks ja kaalutlemata lahendamiseks ette võtta ei tohiks.

Lisa 1

KINNITATUD
..... Vangla direktori
.... 200... a
käskkirjaga nr

Tugevdatud järelevalve ajaks ettevalmistumise tegevuste plaan

Jrk nr	TEGEVUS	OHUD JA RISKID	VASTUTAJAD ja VAHENDID	TULEMUS
	ÜLESANDED			
1.	Perimeetri, välisvalve tehniliste valve- ja sidesüsteemide, diiselmootori ja valgustusseadmete kontrollimine. Relvade, laskemoona, erivahendite olemasolu ja arvestusdokumentatsiooni, kontroll.	Kaardistada võimalikud ohud ja riskid	Vastutajad: Vahendid:	Akt
Tegevused näiteks: • Ülesandeks on kontrollida ja pöörata tähelepanu kõikidele kahtlustatavatele või ohtlikele teguritele, mis võivad tekitada kahju perimeetri seisukorrale (näiteks piirdeaedade tehniline terviklikkus; piirete visuaalset kontrolli häirivad asjaolud – puud, põõsad, kõrge rohi; libedus või muud kiiret ja ohutut liikumist takistavad asjaolud perimeetri jalgradadel).• Tähelepanu tuleks pöörata perimeetri hoiatussiltide olemasolule, välise- ja sisemise eelhoiatuspiirde ning kontrollijäljeriba seisukorrale, kontrollida võimalikke kaevete olemasolu, eriti maaaluste kommunikatsioonide (näiteks vee-, kanalisatsiooni-, soojavarustuse trasside piirkonnas).• Kontrollida on vaja diiselmootorite käivitumist, selle kütuse varu ja olemasolu, perimeetri valgustusseadmete töökorda, patareide ja taskulampide (alternatiivsete valgusallikate) varu, elektrikilpide tehnilist korrasolekut.• Kontrollida on vaja side- ja signalisatsiooniseadmete töökorda, vajadust vahetada või asendada käsiraadiojaamade akumulaatorid. • Ülesandeks on kontrollida vangla tulirelvade, laskemoona ja erivahendite tehnilist seisukorda ja vastavust inventeerimisnimestikule (vajadusel kontrollida relvade kompleksust ja tehnilist seisukorda õppelaskmisel).				

2.	Täiendavate instruktaazide läbiviimine sise- ja välisvalvetoimkondades	Kaardistada võimalikud ohud ja riskid	Vastutajad: Vahendid:	Akt
Tegevused näiteks: • Tähtis on anda toimkondade ettevalmistamisel põhjalik ja professionaalne informatsioon olukorrast vanglas ning täpsustada, kuidas käituda erinevate erakorralise sündmuste puhul. • Instrueerijad juhivad tähelepanu sellele, et vanglateenistujad peavad olema rahulikud ja oma käitumisega välistama võimalikke konfliktsituatsioone. • Teenistujad selgitavad kinni peetavatele isikutele, et kõikide keerulisemate küsimuste lahendamiseks hakatakse tegelema esimesel tööpäeval, pärast tugevdatud järelevalve aja lõppu. • Erilist tähelepanu peaks pööratama alkoholi ja narkootikumide tarvitamise tunnusetele kinni peetavate isikute avastamisele ning nende isoleerimisele. • Ülesandeks on rõhutada, et toimkonnad iga tähelepanu vääriva sündmuse või vahejuhtumi korral täidaks koostöö ja kommunikatsiooni vajadust, informatsiooni õigeaegset jõudmist vangla korrapidajani.				
3.	Vangla töökodade, õpperuumide, söökla, eluseksioonide, olmeruumide, muude hoonete, ladude jne. tehnilise seisundi kontrollimine	Kaardistada võimalikud ohud ja riskid	Vastutajad: Vahendid:	Akt
Tegevused näiteks: • Ülesandeks on välistada hoonetes või hoone osades, mida tugevdatud järelevalve perioodil aktiivselt ei kasutata, tulekahju teke või kõrvaliste isikute juurdepääs objektile. • Ülesandeks on välistada tööriistade või –vahendite sattumist kinnipeetavate kasutusse, selleks teostada tööriistade inventuur. • Tähelepanu tuleks pöörata eluseksioonides, olmeruumides, administratiivhoonetes jne. evakuatsiooniteede, tulekustutusvahendite, tuletõrjehüdrantide märgistatusele ja nende asukoha teadvustamisele. • Ülesandeks on teostada tuleohtlike ainete säilitamise või ladustamise kontroll. • Kontrollima peaks võimalike isetehtud küttekahade olemasolu tootmishoonetes ja need konfiskeerida, otstarbekaks võib osutada tööstushoonetes elektrivoolu välja lülitamine.				

• Ülesandeks on sulgeda ja pitseerida kõik kontrollitud hooned ja hoone osad, mida ei planeerita tugevdatud järelevalve perioodil aktiivselt kasutada. • Kontrollida tuleks kogu vangla territooriumit ja välistada redelite või redeliks kasutatavate abivahendite (voodiotsad, euroalused) varjatud kättesaadavust kinni peetavatele isikutele. • Tähelepanu tuleks talvisel ajal pöörata lumekoristusele ja lume äraveole, et välistada kuhjatud lumehangede kasutamist erinevate piirete ületamiseks, keelatud esemete peidukohtadeks või kinni peetava isiku varjamiseks.				
4.	Tehniliste avariide likvideerimise, tulekahju esmase kustutamise ja territooriumi koristamise gruppide loomine. Sanitaartööluse graafikute koostamine	Kaardistada võimalikud ohud ja riskid	Vastutajad: Vahendid:	Gruppide nimekirjad Graafik
Tegevused näiteks: • Ülesandeks on teha kirjalik ettepanek (kinnipeetavate) gruppide koosseisu kohta vangla direktorile. • Ülesandeks on tulekahju esmase likvideerimise, tehniliste avariide likvideerimise ja territooriumi koristamise grupile viia läbi instruktaaz või treening, koostada väljakutse plaan ning teavitada sellest asjaosalisi. • Ülesandeks on täpsustada töövahendite asukohad ja tagada tööks vajalike vahendite olemasolu, omada teavet grupi liikmete asukohast ja valmisolekust. • Ülesandeks on tagada kinni peetavate isikute sanitaartöötlus ja voodipesu vahetus, enne tugevdatud järelevalve aega, või äärmisel juhul selle ajal. Koostada vastavad graafikud, arvestades vangla sisejulgeoleku tagamise huve, minimaliseerida kinni peetavate isikute saatmist.				
5.	Sisevalve sidevahendite ja häiresignalisatsiooni, lukkude ja trellide korrasoleku kontrollimine, videokaamera, fotoaparaadi, mobiilsidevahendite avastamise skänneri ja alkomeetri korras- ja kohaloleku ning narkotestide olemasolu kontrollimine.	Kaardistada võimalikud ohud ja riskid	Vastutajad: Vahendid:	Akt

Tegevused näiteks: • Ülesandeks on kontrollida sisevalve side- ja häiresignalisatsiooni korrasolekut, kontrollida kambrite, muude hoonete ja hoone osade ukسلukkude seisukorda ja duplikaatvõtmete olemasolu peavalvekeskuses. • Kontrollida kambrite tehnilist seisukorda turvanõuete täitmise osas (trellid, valgustatus, ventilatsioon, soojavarustus, tualett jne.). • Ülesandeks on kaardistada millised on hetkeprobleemid mobiil- ja kohtsidevahenditega, kontrollida videokaamerate, fotoaparaatide, skännerite, alkomeetrite jne. akumulaatorite töökindlust, varuda patareisid ja alternatiivseid valgustusseadmeid. • Ülesandeks on koostada memo, tugevdatud järelevalve perioodil kasutatavate käsiraadiojaamade kutsungitega. • Kontrollida narkotestrite olemasolu ja nende kehtivusaega, kontrollida alkomeetri taatlemistähtaega. Kindlustada uriini kogumiseks mensuuride, topside ja kummikinnaste olemasolu.				
6.	Põgenemisele ja kallaletungile kalduvate kinni peetavate isikute nimekirjade kontrollimine ja täiendamine. Operatiivinformatsiooni kogumine negatiivselt meelesstatud-, kergelt mõjutatavate-, sotsiaalselt tõrjutud-, psühhopaatiliste kalduvustega-, enesetapule või enesevigastustele orienteeritud kinni peetavate isikute kohta. Operatiivinformatsiooni analüüsimine keelatud suhteid omavatest vanglateenistujatest.	Kaardistada võimalikud ohud ja riskid	Vastutajad: Vahendid:	Koostatakse nimekiri Vangla direktorile esitatakse aruanne või analüüs.
Tegevused näiteks: • Ülesandeks on tagada täiendava kontrolli võimalus tõenäolisemalt põgenemisele ja kallaletungile, konfliktusele kalduvate kinni peetavate isikute suhtes. • Kinni peetavate isikutega vahetult kontakteeruvad vanglateenistujad peavad olema teadlikud eelnimetatud isikutest. Ülesandeks on nende isikute käitumisele pöörata pidevat tähelepanu ja vajadusel rakendada vajalikke ettevaatusabinõusid. • Ülesandeks on operatiivinformatsiooni analüüsi tulemusel vajadusel isoleerida negatiivselt meelesstatud – ja teisi kinni peetavad isikuid, kes tõenäoliselt suudaksid organiseerida vastuhakke vanglaametnikele. • Ülesandeks on negatiivselt meelesstatud kinni peetavate gruppide killustamine, vajadusel esitada taotlusi ümberpaigutamiseks teise vanglasse.				

7.	Tugevdatud järelevalve ajal vabanevate kinni peetavate isikute nimekirjade ja kinnipidamise tähtaegade kontrollimine Plaaniliste etappide kava täpsustamine	Kaardistada võimalikud ohud ja riskid	Vastutajad:	Akt Esitatakse kava
Tegevused näiteks: • Kontrollida tugevdatud järelevalve perioodil vabanevate kinni peetavate isikute nimekirja, vormistada vabastamisõendid. • Eelvangistust läbiviivas vanglas on ülesandeks teavitada uurijat või prokuröri, kelle menetluses on kriminaalasi, hiljemalt 3 päeva enne vahistustähtaja lõppemist kinni peetava isiku vabastamisest. Kui vahistustähtaega ei pikendata, vormistada vahistatu vabastamisdokumendid ja anda need üle peaspetsialist-korrapidajale. • Ülesandeks on kontakteeruda saatemeeskonnaga etapeerimisküsimuste lahendamiseks ja täpsustada, kas ja millal võiksid toimuda kinni peetavate isikute võimalikud ümberpaigutused või erakorralised saatmised. • Kindlustada, et erandjuhtudel suudab lahendada saatmisküsimused peaspetsialist-korrapidaja.				
8.	Vabade kambrite olemasolu; Täiendavate läbiotsimiste läbiviimine.	Kaardistada võimalikud ohud ja riskid	Vastutajad: Vahendid:	Akt
Tegevused näiteks: • Ülesandeks on vanglasiseste ümberpaigutamistega vabastada 2-4 kambrit (kaasaarvatud kartseris), kuhu vajadusel on võimalik operatiivselt isoleerida konfliktseid või hetke ajendil eraldi paigutamist vajavaid kinni peetavaid isikuid. Tähelepanu peaks pöörama, et vabastatud kambrid oleks koristatud, kasutuskõlblikud ja vastaksid kambri sisustusele esitatud nõuetele. • Ülesanne on (operatiivinformatsiooni põhjal) viia läbi regulaarseid, täiendavaid läbiotsimisi vangla kõigil objektidel, kuhu on kinni peetavatel isikutel ligipääs tugevdatud järelevalve ajal. Erilist tähelepanu tuleks pöörata eluosakondade üldkasutatavatele abiruumidele, samuti kambritele, kuhu on paigutatud sotsiaalselt tõrjutud ja kergelt mõjutatavad kinnipeetavad, kes võivad endi käes ajutiselt hoida teistele kinnipeetavate kuuluvaid keelatud esemeid või aineid.				

9.	Toiduainete olemasolu kontrollimine sööklas, toidulaos. Planeeritud majandustööde peatamine.	Kaardistada võimalikud ohud ja riskid	Vastutajad: Vahendid:	Akt, Muudetud menüü..
Tegevused näiteks: • Ülesandeks on kontrollida laoseisu ja toiduainete kvaliteeti. Vajadusel muretseda puuduv kogus tooraineid või teha muudatused toidumenüüs. • Ülesandeks on määratleda transport, mis võib tugevdatud järelevalve perioodil vangla territooriumile erandkorras siseneda (pagari ja piimatooted). • Ülesanne on teavitada tugevdatud järelevalve ajast vangla tööhõivepartnereid, et planeeritud mitteolulised tööd tehtaks peale tugevdatud järelevalve aega. Tööde olulisuse, prioriteetsuse otsustab vangla. • Ülesandeks on tagada, et tugevdatud järelevalve ajal tehakse ainult avariitöid.				
10.	Kinni peetavatele isikutele kasuliku hõivatuse tagamine, positiivsete emotsioonide loomine.	Kaardistada võimalikud ohud ja riskid	Vastutajad: Vahendid:	Kava
Tegevused näiteks: • Ülesandeks on koostada kasuliku hõivatuse ürituste täpne kava, teavitamise- ning täiendavate jõudude kaasamise skeem (ajaliselt näidatud üritused ja nende läbiviimist koordineeriv vanglateenistuja), tagada turvalisus, järelevalve ja isikute julgeolek üritustel. • Ülesandeks on kontrollida külastajaid pääslas ja kohapeal. Teostada külastajate taustakontroll. • Koostada üritusi külastavate kinni peetavate isikute nimekirjad saateülesande täitmiseks.				
11.	Ravimite olemasolu ja hoidmise korra kontrollimine. Tervishoiuteenust osutava osakonna teenistujate töögraafiku koostamine tugevdatud järelevalve ajaks. Tagada esmaabivahendite, individuaalsete desinfektsioonivahendite kättesaadavus.	Kaardistada võimalikud ohud ja riskid	Vastutajad: Vahendid:	Akt Töögraafik

Tegevused näiteks:

- Ülesandeks on kontrollida vajalike ravimite olemasolu ja säilitamise tingimusi (pöörata erilist tähelepanu tugeva toimega ravimitele).
- Ülesandeks on lisaks graafikujärgselt tööl olevatele tervishoiuosakonna teenistujatele, määrata kodune valvegraafik, mille alusel oleks vajadusel võimalik kutsuda teenistusse lisajõude.
- Ülesandeks on tagada vanglateenistujatele esmaabivahendite kättesaadavus ja varustada ametnikke pidevalt individuaalsete desinfektsioonivahenditega. Vajadusel kindlustada kannatanu esmaseks transportimiseks abivahendi olemasolu (kanderaam, kandetekk).

12.	Sanitaarauto valmisoleku tagamine sõiduks tugevdatud järelevalve ajal. Operatiivse transpordi valmisoleku tagamine.	Kaardistada võimalikud ohud ja riskid	Vastutajad: Vahendid:	Akt Memo

Tegevused näiteks:

- Ülesandeks on täpsustada kõikide autojuhtide kontaktandmed ning koostada valvegraafik, kontrollida auto tehnilist seisukorda, likvideerida puudused, tagada kütuse olemasolu autos, määrata asukoht auto dokumentidele ning võtmetele.
- Ülesanne on tagada vangla saatemeeskonna varustamine relvade, side- ja erivahenditega ning vajalike dokumendiplankide olemasolu.

13.	Isikkoosseisu teavitamise skeemide kontrollimine. Tugevdatud valvegraafiku koostamine.	Kaardistada võimalikud ohud ja riskid	Vastutajad:	Teavitamise skeem, kontaktandmed. Graafik

Tegevused näiteks:

- Ülesandeks on kontrollida vastavate osakondade juhatajatega teenistujate kontaktandmeid, vajadusel täiendada või parandada andmeid ning teavitamisskeeme. Tagada ametnike kontaktandmete kättesaadavus peaspetsialist –korrapidajale.
- Koostada tugevdatud järelevalve ajaks täiendav töögraafik, milles näidatakse ametnike koduse valve aeg, täiendava teenistuses viibimise aeg, tutvustada ametnikele graafikut allkirja vastu.

Lisa 2

Tugevdatud järelevalve kuupäev, kuu, aasta **alates kell**

Vastutav vangla juhtkonnast (töökohal/telefonivalve)

Kontaktisik – Tel. Mob. tel.....raadiosaatja kutsung.....(töökohal/telefonivalve)

Julgeolekuosakond – Tel. Mob. tel.....raadiosaatja kutsung.....(töökohal/telefonivalve)

INFO:
(näiteks)

1. Kinnipeetavatest abitööliste sanitaartöötlus toimub kl
2. Kell - toimub üritus, koordineerib
3. Spordisaali külustus sektsioonile nr.....kell... - ...
4. Jumalateenistus kell..... - (nimekirja alusel).
5. Koristajad..... tööle kell.....kuni.....
6. Kontrollida hoonete, ametiruumide pitseeritust
7. Kontrollida toidu väljastamist ja kvaliteeti
8. Kontrollida teenistujate kohalviibimist
9. Organiseerida täiendav patrull väljaspool vangla territooriumi

Kell	Juhtumi kirjeldus	Kaasatud abijõud	Märkused